

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) ประกอบด้วยรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.1 ความหมายของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.3 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.4 คุณลักษณะข้อแตกต่างของบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงและต่ำ
 - 1.5 เทคนิคการพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.6 เครื่องมือวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 1.7 เกณฑ์การให้คะแนนความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
 - 2.1 การอบรมเลี้ยงดู
 - 2.2 บุคลิกภาพ
 - 2.3 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
 - 2.4 การมุ่งอนาคต
 - 2.5 อึดทนในทศน์
 - 2.6 ความเครียด
 - 2.7 ความรับผิดชอบ
3. ลักษณะรูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1

ตอนที่ 1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

1.1 ความหมายของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Adversity Quotient หรือ AQ โดย สโตลท์ซ (Stoltz, 1997. pp. 6-7) ได้ให้ความหมายของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในยามที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากหรือลำบาก โดยความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคมีพื้นฐานมาจากวิทยาศาสตร์ 3 สาขา ประกอบด้วย จิตวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้ (Cognitive Psychology) สรีรวิทยาของระบบประสาท (Neurophysiology) อิมมูโนวิทยาของจิต – ประสาทหรือจิตประสาทภูมิคุ้มกัน (Psychoneuroimmunology) และได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในยามที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากหรือความลำบาก โดยผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคสูง จะมีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ แม้จะพ่ายแพ้หรือล้มเหลวไปก็สามารถลุกขึ้นสู้ใหม่ได้ ส่วนผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคต่ำ เวลาที่ต้องเผชิญกับความผิดหวังหรือความทุกข์ยากก็จะพ่ายแพ้

มีนักจิตวิทยา นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ดังต่อไปนี้ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคว่าเป็นรูปแบบปฏิกิริยาตอบสนองหรือพฤติกรรมของคนๆ นั้น ต่อปัญหาอุปสรรคในชีวิต ซึ่งจะเป็นกลไกของสมองเกิดจากใยประสาทต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น ผักผันขึ้น ปัญหาที่กล่าวถึงจะเป็นปัญหาที่เล็กน้อย อาจจะเป็นปัญหากลางๆ หรืออาจจะเป็นปัญหาที่ใหญ่โตมหาศาลมหันตภัยก็เป็นไปได้ (คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, 2545. หน้า 103)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค หมายถึง การที่บุคคลตอบสนองต่อเหตุการณ์ หรือวิธีการในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคซึ่งเป็นตัวชี้วัดขวาง ให้สามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จตามที่ปรารถนาไว้ (เกษร ภูมิดี, 2546. หน้า 11)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค คือ ความสามารถของบุคคลในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในยามที่พบอุปสรรค ว่าจะมีวิธีการใดในการแก้ไขกับอุปสรรคนั้น ๆ (อาทิตย์ อาภาบุญ, 2547. หน้า 42)

ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการควบคุม มีสติ สามารถเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส มองความล้มเหลวเป็นบันไดสู่ความสำเร็จ และเชื่อว่าปัญหาเกิดจากสิ่งแวดล้อม ไม่โทษตัวเอง แต่หากเกิดจากตนเองจะยอมรับและพร้อมแก้ไขไม่ทำ

เรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ มองปัญหาเป็นพลังชีวิต กำหนดปัญหาให้อยู่ในขอบเขต อดทนต่อความ ยึดเยื้อของปัญหา (ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, 2547. หน้า 20)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค คือ ความสามารถในการเอาชนะ อุปสรรค เป็นความอดทนเมื่อมีอุปสรรคและสามารถฝ่าฟันอุปสรรคได้อย่างคนมีกำลังใจ และมีความหวังอยู่เสมอ (วิทยา นาควัชร, 2545. หน้า 91)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟัน อุปสรรค(AQ) คือ การที่บุคคลนั้น สามารถอดทนต่อความยากลำบาก ในเหตุการณ์ที่ถูกรุมเร้าด้วย ปัญหาต่าง ๆ และสามารถควบคุมเหตุการณ์ไว้ได้แล้วหาทางแก้ไขฟันฝ่าปัญหา อุปสรรคเหล่านั้น ไปได้ด้วยดี

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญ และฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคสูงจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง ยึดหยุ่นในการแก้ปัญหา เชื่อมั่นในศักยภาพและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองรู้จัก การวางแผนและมีทักษะในการแก้ปัญหาที่มีเหตุผลและมีความเป็นไปได้ ส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคต่ำ มักจะมองตนในทางลบ มักมีความคิดว่าตัวเอง จะต้องได้รับความช่วยเหลือตลอดเวลา พยายามหลีกเลี่ยงต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่กล้าเผชิญ ความจริง มีความคิดที่สร้างสรรค์แต่ไม่ลงมือปฏิบัติจริง การที่เราจะรู้ว่าตนเองมีความสามารถ ในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคสูงหรือไม่นั้น จำเป็นต้องทราบก่อนว่าตนเองเป็นกลุ่มคนประเภท ใด โดยคนกลุ่มเหล่านี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (Stoltz, 1997. pp. 13-27)

1.2.1 พวกล้มเลิก (Quitter) หมายถึง เป็นกลุ่มบุคคลที่ล้มเลิกอะไรง่าย ๆ เมื่อเจอ ปัญหา มักล้มเลิกเป้าหมายได้ง่าย ไม่มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

1.2.2 พวกพักแรม (Camper) หมายถึง คนที่เดินทางไปได้ครึ่งทางหรือพบปัญหา แล้วหยุดกลางทาง ใช้ชีวิตที่เหลื่ออย่างสงบนิ่ง อาจเป็นคนที่ประสบความสำเร็จมาแล้วในอดีตแต่ เมื่อเผชิญกับการทดสอบหรือการทำท่ายใหม่ กลับขาดความกล้าหาญและมุ่งมั่นที่จะเผชิญหน้า และเอาชนะปัญหาซึ่งคนกลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด

1.2.3 พวกนักปีนเขา (Climber) หมายถึง เป็นคนที่มีการใช้ชีวิตยืดหยุ่น มีแรงจูงใจ ที่จะผลักดันตนเองให้ไปสู่เป้าหมายที่สูงสุด พร้อมทั้งพยายามคิดค้นหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ จึงมักจะเป็นผู้ที่หาหนทางให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต รวมทั้งรู้จัก เป็นผู้ให้ที่ดีด้วย

จากการแบ่งกลุ่มทั้งสามระดับนี้ ได้มีการเปรียบเทียบกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow Theory of Motivation) ดังภาพ 1

ภาพ 1 แสดงลักษณะของบุคคลกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่จะอธิบายว่าทำไมบางคนบางกลุ่ม หรือบางหน่วยงาน จึงมีคนเพิกเฉยละทิ้งงาน แต่ก็มีบางกลุ่มที่ยืนหยัดทำงานต่อไปนอกจากนี้ยังอธิบายได้ว่าทำอย่างไรจึงจะพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคได้และทำอย่างไรจึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติความเคยชิน เพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคได้อาศัยแนวคิดพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ 3 สาขา (Stoltz, 1997. p. 83) ซึ่งองค์ประกอบของ 3 หลักการดังกล่าว มีดังนี้

1. จิตวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้ – การรู้คิดและการเข้าใจ (Cognitive Psychology)

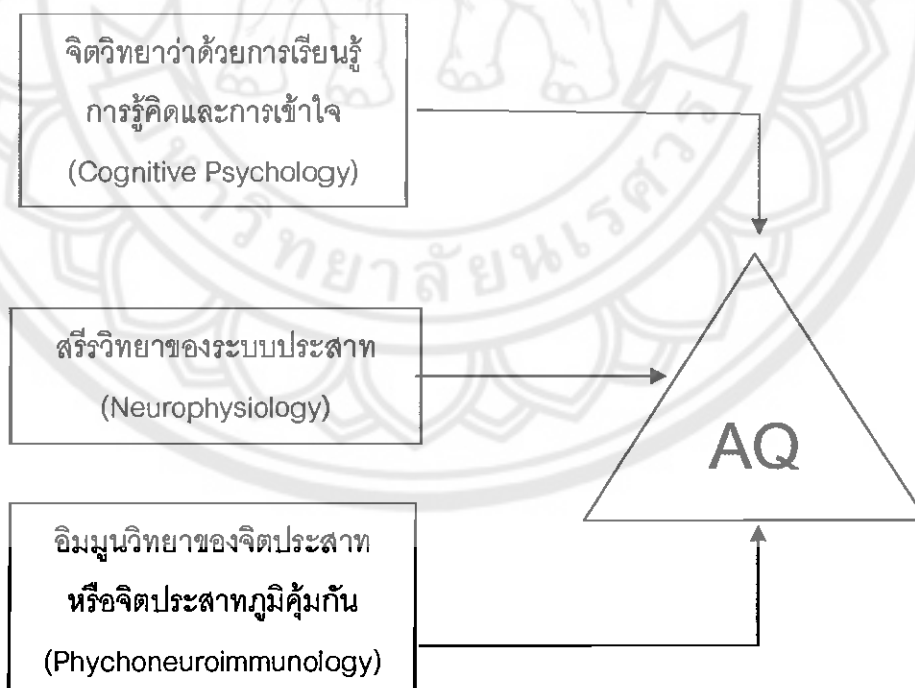
นักวิชาการได้อธิบายว่าคนส่วนใหญ่คิดว่าปัญหา และความคับข้องใจ เกิดจากสภาวะจิตใจที่เกิดขึ้นเพราะความคิดที่อหังการ หวัง ไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้เมื่อสะสมเป็นเวลานาน ก็เกิดความทุกข์ทรมาน ล้มเหลว จมอยู่กับความทุกข์ แต่ในทางตรงกันข้ามบางคนคิดว่าความคับข้องใจเป็นสิ่งที่ชั่วคราว เป็นสิ่งที่จะต้องเผชิญเพื่อที่จะเติบโตต่อไป คนกลุ่มนี้ยังคงมีความหวัง มีกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ

2. สรีรวิทยาของระบบประสาท (Neurophysiology) สมอของมนุษย์เรา

ประกอบด้วยโครงสร้างที่สมบูรณ์ สามารถสร้างความเคยชินได้ หากเรามีวิธีการเปลี่ยนจิตสำนึกใหม่สร้างเจตคติทางบวก ก็จะสามารถสร้างความเคยชินใหม่และพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคได้

3. อิมมูโนวิทยาของจิตประสาทหรือประสาทภูมิคุ้มกัน (Psychoneuroimmunology)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของมนุษย์เกี่ยวข้องกับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของคนโดยตรง เพราะความเข้มแข็งทางจิตใจและการรู้จักควบคุมตนเองจะส่งผลต่อภูมิคุ้มกันต้านทานโรคภัยไข้เจ็บของร่างกาย ดังภาพ 2

ภาพ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ 3 สาขา ที่เป็นพื้นฐานสำคัญของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค

1.3 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปองค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) คือ

1.3.1 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ตามแนวคิดของสโตลท์ซ (Stoltz, 1997. pp. 106 – 125) ได้เสนอว่าความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ CO₂RE ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของบุคคลได้ว่าอยู่ในระดับสูง ปานกลาง หรือต่ำ องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ของความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) นั้น ซึ่งได้แก่

ด้านที่ 1 C (Control) หรือ การควบคุม หมายถึง ระดับการรับรู้ถึงความสามารถในการควบคุมตัวเองของบุคคลเพื่อให้ผ่านพ้นอุปสรรคความยากลำบาก เหตุการณ์ที่คับขัน หรือ เป็นความสามารถของบุคคลในการควบคุมสถานการณ์ (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546. หน้า 32; เมธาวดี สังขะมาน, 2545. หน้า 45) ได้กล่าวไว้ว่า การควบคุม (C-Control) หมายถึงความสามารถในการจะควบคุมอุปสรรคหรือปัญหาซึ่งความสามารถนี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าท่านสามารถรับมือต่อสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อตัวท่านได้ดีเพียงไรหรือเล็งเห็นว่ามีความสามารถที่จะรับมือกับสถานการณ์นั้นได้มากน้อยเพียงใด จึงสรุปได้ว่า C (Control) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะควบคุมสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นกับตนเองได้

ลักษณะของผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านการควบคุมสูงได้แก่ ผู้ที่มีระดับการรับรู้ถึงความสามารถที่จะควบคุมตนเองให้ผ่านพ้นเหตุการณ์และความยากลำบากสูง เป็นผู้ที่มีความคิดเชิงรุกต่อปัญหาอย่างไม่ย่อท้อ มีความหนักแน่น ไม่ลดละความตั้งใจ มีความกระฉับกระเฉงในการเผชิญกับปัญหาและพยายามหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านนี้เปรียบเสมือนนักปีนเขาที่ชอบความท้าทายคนกลุ่มนี้มักคิดเสมอว่า “มันยากลำบากแต่ฉันก็จะอดทน” “ฉันสามารถทำได้” “ทุกอย่างมีหนทางออกเสมอและไม่มีอะไรที่เป็นความเสี่ยงอีกต่อไป” ตัวอย่างเหล่านี้ทำให้จิตใจอีกเข็มทำให้มีภูมิคุ้มกันความรู้สึกที่สิ้นหวัง ทำให้เกิดพลังงานและความคิดที่จะกระทำต่อไป คนเหล่านี้จะมีพลังอำนาจ มีความคิดเชิงรุกต่อปัญหาคิดเชิงบวก (Proactive Approach) และควบคุมปัญหาได้ จะส่งผลดีในการทำงานระยะยาว ส่งผลต่อผลผลิตของงานและสุขภาพ ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านการควบคุมสูงแสดงให้เห็นถึงการยืนกรานที่จะต่อสู้กับความยากลำบาก

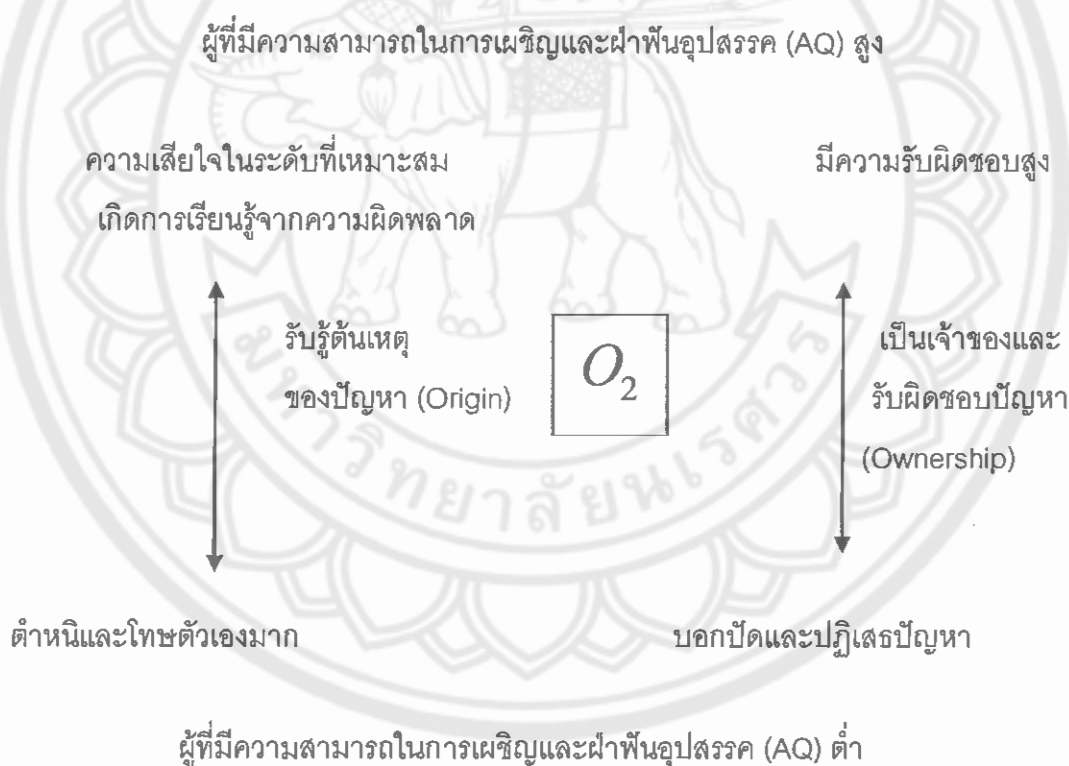
แต่คนที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านการควบคุมต่ำ จะเป็นผู้ที่รับรู้ว่ามีปัญหา อุปสรรคความยากลำบากแม้เพียงเล็กน้อยก็ทำลายความรู้สึกที่มีพลังอำนาจให้หมดไป หมดพลังแล้ว จะเพิกเฉยและเย็นชาต่อปัญหาและยังอาจเชื่อถือโชคชะตาหรือเคราะห์กรรม มักเป็นผู้ที่ไม่ดีนรณ ไม่กระตือรือร้น อิดโรยและเป็นผู้ที่อ่อนแอกับความยากลำบาก มีชีวิตไปวันๆอย่างลุ่มๆดอนๆในวัยที่ต่ำมากก็อาจล้มเลิกความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาไปในที่สุด คนที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านการควบคุมต่ำ มักจะคิดว่า “นี่เป็นสิ่งที่ฉันจะไปไม่ถึง” “ฉันไม่สามารถทำอะไรได้” “ไม่จำเป็นต้องเอาหัวไปชนกำแพงอิฐ” ดังนั้นพวกที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ต่ำ จึงเปรียบเสมือนพวกที่รักสบายกลางทาง (Camper) และพวกล้มเลิก (Quitter)

ด้านที่ 2 O₂ (Origin and Ownership) การนำตนเองเข้าไปแก้ไขอุปสรรค หมายถึง ระดับการรับรู้ของบุคคลที่สามารถวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหา และตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบของตนต้องหาทางแก้ไขให้ได้ ไม่ผลักภาระความรับผิดชอบไปให้คนอื่น พิจารณาปัญหาจากตนเองและปัจจัยภายนอก เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่เคยผิดพลาดในอดีตตำหนิหรือโทษตัวเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การเสียใจและสำนึก ซึ่ง สโตลท์ซ์ ถือว่าเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพลัง (Powerful Motivator) หากนำมาใช้อย่างเหมาะสม จะนำมาซึ่งการปรับปรุงแก้ไข การพิจารณาการนำตนเองเข้าไปแก้ไขอุปสรรคต่อปัญหาของตนเองนั้น มักพิจารณาจากการถามคำถามสองข้อคือ (1) ใครหรืออะไรที่ทำให้เกิดความยากลำบาก (2) เราเป็นเจ้าของปัญหาและทำให้เกิดความยากลำบากหรือไม่

ลักษณะผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านการนำตนเองเข้าไปแก้ไขอุปสรรคต่อปัญหาของตนเองสูงได้แก่ ผู้ที่มีแนวคิดในการค้นหาสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่ามาจากสาเหตุใด จะวิเคราะห์ทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อมภายนอก และกำหนดบทบาทตนเองให้เป็นเจ้าของปัญหา เรียนรู้จนสามารถแก้ปัญหาได้ดี การพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดภายนอกนั้นเป็นการมองในแง่ดี แบ่งออก ส่วนการพิจารณาตนเองนั้นเป็นการตำหนิตัวเองหรือกล่าวโทษตัวเองเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองจากความผิดพลาดที่เกิดขึ้นแต่ไม่โทษตัวเองพร่ำเพรื่อเพราะจะทำให้หมดกำลังใจ ผู้ที่มีด้านนี้ดี ความเสียใจจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพลัง (Powerful Motivator) ทำให้เกิดการรับรู้ความสามารถและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพราะเมื่อเราพูดหรือทำอะไรที่ไม่ดีกับผู้อื่นแล้วสำนึกได้ เราจะมีประสบการณ์การเรียนรู้จากความเสียใจและความผิดพลาดของเรา คนที่รู้จักคิดถึงต้นเหตุแห่งปัญหานั้นมักคิดเสมอว่า “ทุกอย่างในบริษัทล้วนเป็นปัญหา” “ทุกคนต่างก็ทำงานหนัก

ด้วยกันทั้งนั้นในเวลา” “เขากำลังอารมณ์เสียอยู่” “ไม่มีใครเห็น แต่ฉันเห็น แล้วฉันจะทำให้ดี และจะทำต่อไป”

ส่วนผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ด้านนี้ต่ำมักมีนิสัยที่ชอบตำหนิหรือโทษตัวเองเกินควร การตำหนิตนเองมากเกินไป จะทำให้เสียขวัญและเป็นไปในทางทำลาย ทำลายพลังงาน ความหวัง ระบบภูมิคุ้มกัน มีหลายคนคิดว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหา แต่เพียงผู้เดียวคิดว่าทุกอย่างเลวร้ายและเป็นความผิดของเราเป็นส่วนใหญ่ ความรู้สึกนี้หากสะสมเป็นเวลานานก็จะทำให้เสียใจ อ่อนเปลี้ย หดก่ำใจ รู้สึกเลวร้าย ท้อใจ ซึมเศร้าและยอมแพ้ในที่สุด เพราะการตำหนิหรือกล่าวโทษตนเองทำให้เกิดผลได้ 2 อย่าง คือ การนำมาซึ่งการเรียนรู้และปรับปรุงพฤติกรรมให้ดีขึ้น และนำมาซึ่งความเสียใจ ความรู้สึกที่โดดเดี่ยวและมีโอกาสที่จะทำร้ายผู้อื่นได้ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปเป็นแผนภาพ 4 ได้ดังนี้ (Stoltz, 1997.p.115)

ภาพ 3 แสดงด้าน O_2 กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

สรุปได้ว่า คนที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ในด้านนี้สูงเมื่อมีปัญหาหรือความลำบากที่เกิดกับตนเองหรือองค์กรก็สามารถพิจารณาว่าที่มาของปัญหานั้นเกิดจากตัวบุคคลหรือจากองค์กรและถ้าตนเองเป็นผู้ทำให้เกิดปัญหาก็จะมีความรับผิดชอบนั้นจะยอมรับว่าตนเองเป็นผู้กระทำในสิ่งนั้นและเต็มใจรับหน้าที่การแก้ปัญหาที่การแก้ปัญหานั้นโดยสุดความสามารถ อย่างเอาใจใส่ เอาจริงเอาจังและขยันขันแข็ง ไม่โทษผู้อื่นหากงานนั้นไม่เสร็จหรือเกิดความเสียหายแต่แสดงความรับผิดชอบร่วมกับผู้อื่นและแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงได้

ด้านที่ 3 R (Reach) การรับรู้ถึงระดับของอุปสรรค หมายถึง ระดับความสามารถของบุคคลว่าเมื่อเกิดปัญหาและความยุ่งยากแล้วจะเป็นผู้ที่พร้อมรับผลกระทบของปัญหาความยากลำบากทุกสถานการณ์ ไม่หวั่นไหว ไม่คิดมากหรือจมอยู่กับความทุกข์ แต่คิดว่าอุปสรรคเป็นเพียงเหตุการณ์หนึ่งที่ผ่านเข้ามาในชีวิตและจะผ่านไป สามารถควบคุมปัญหาไม่ให้มีผลกระทบกับชีวิตในด้านอื่นๆคนกลุ่มนี้จะตอบสนองต่อปัญหาด้วยความฉลาด เป็นผู้ที่สามารถต่อสู้กับอุปสรรคได้อย่างเหนียวแน่นทำให้มองเห็นหนทางในการจัดการกับปัญหาอุปสรรคเป็นผู้ที่มีพลังล้นเหลือ มองปัญหาและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ท้าทาย เป็นผู้ที่มีความอดทนไม่ล้มเหลว รักษาสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นไว้ได้ ดังนั้น การรู้จักควบคุมปัญหาที่เข้ามาในชีวิตจึงเป็นยอดปรารถนาของบุคคลเพราะจะทำให้บุคคลสามารถทำอะไรต่างๆได้อย่างเข้มแข็ง

ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ด้านนี้ต่ำ จะมองว่าปัญหาหรืออุปสรรค เป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดวิกฤติกับวิชาชีพตนเอง ทำลายผลของการทำงานให้ล้มเหลว ทำให้สูญเสียเงินทอง เสียขวัญ นอนไม่หลับ หลีกหนีผู้คน การตัดสินใจต่าง ๆ ไม่ดี

ด้านที่ 4 E (Endurance) ความอดทน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการทนทานต่อปัญหาความยากลำบากและอุปสรรคได้มากน้อยเพียงใดและการรับมือกับความยืดเยื้อของปัญหามีความอดทน พยายามขจัดให้หมดไปอย่างถูกวิธี ด้านนี้จะเป็นการประเมินว่าปัญหาอุปสรรคและสาเหตุนั้นจะคงทนถาวรแค่ไหน

ลักษณะของผู้ที่มีความอดทนสูง ได้แก่ ผู้ที่รับรู้ว่าอุปสรรคจะคงทนอยู่ชั่วคราวเท่านั้น เราสามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกฝนทักษะและความรู้ความสามารถ และเป็นผู้ที่มีความหวังในชีวิต พยายามที่จะหาทางแก้ไขอุปสรรคให้ออกได้โดยเร็ว และพยายามทำให้ความสำเร็จอยู่กับตัวได้นาน แต่ถ้าไม่สามารถรักษาให้คงตัวได้นาน ก็จะพิจารณาได้ว่าปัญหาและเหตุแห่งปัญหาเป็นเรื่องธรรมดา จะสามารถผ่านพ้นไปได้อย่างรวดเร็วและจะไม่กลับมาอีก สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมพลังทำให้มองโลกในแง่ดี สุขภาพดี มองเห็นแสงสว่าง และส่งเสริมให้มีชีวิตที่รุ่งโรจน์ได้

ลักษณะของผู้ที่มีความอดทนต่ำ จะเป็นผู้ที่รับรู้ว่าปัญหาอุปสรรคจะคงทนอยู่ยาวนานทำให้คนเหล่านี้สิ้นหวังในชีวิต คิดแต่ว่าไม่มีใครหรืออะไรที่จะช่วยแก้ไขได้ไม่พยายามที่จะหาทางแก้ไขปัญหา คิดอยู่เสมอว่าปัญหายังคงเป็นปัญหาและอยู่กับตนเองตลอดไป คนที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) มิติด้านนี้ต่ำมักคิดเสมอว่า “ชีวิตฉันมีแต่ความหายนะ” “มันเป็นเคราะห์กรรม” “ฉันไม่ประสบความสำเร็จ” “ครอบครัวของฉันไม่เคยเข้าใจ” “ไม่มีใครอยากแต่งงานกับฉัน” ทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีผลต่อการทำงาน ทำให้เกิดความล้มเหลว ผิดวันประกันพรุ่ง ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้น

1.4 คุณลักษณะข้อแตกต่างของบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงและต่ำ

วินัส ภักดีธนา (2546. หน้า.50-51) ได้เสนอข้อแตกต่างของบุคคลที่มี AQ สูงกับ AQ ต่ำ ไว้ดังนี้

1.4.1 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญในการฝ่าฟันอุปสรรคสูงมีโอกาสได้รับการคัดเลือก (Selected) และได้รับการเลือกตั้ง (Elected) ให้เป็นผู้นำมากกว่า

1.4.2 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูง เป็นนักกีฬา ที่มีความสามารถสูง

1.4.3 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูง มีความรับผิดชอบอัตราการละทิ้งงานหรือลาออกจากงานกลางคันน้อยกว่าบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ต่ำ 3 เท่า

1.4.4 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูง มีความสามารถในการปฏิบัติงานสูง

1.4.5 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงสามารถเรียนรู้งานได้รวดเร็วกว่า และสามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในการทำงานได้ชำนาญมากกว่า

1.4.6 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงเป็นนักแก้ปัญหาที่มีความสามารถสูง

1.4.7 บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงเป็นที่พึงพอใจ หรือถูกใจของผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงเหมือนกัน

บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) สูงกับบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ต่ำ ค่อนข้างแตกต่างกันมาก ซึ่งกลุ่มที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงจะสามารถควบคุมและรับมือกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆที่เข้ามา ได้ดีกว่ากลุ่มที่มีระดับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ต่ำ เพราะฉะนั้น ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์นั้นๆ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมสถานการณ์ได้ ดังนั้นบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) สูงจึงพยายามต่อสู้ทำการ “ปีนปาย” มีมานะในขณะที่บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ต่ำ มักจะหยุดพักล้มเลิก ท้อถอยต่ออุปสรรค การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ทำให้ระดับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของบุคคล เพื่อทำความเข้าใจ เรียนรู้แนวทางแก้ไข เพื่อใช้เป็นกุญแจหรือเครื่องมือสำคัญในการเลือกวิธีแก้ไขปัญหานำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

1.5 เทคนิคการพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

อาทิพย์ อาจหาญ(2547. หน้า 48) ได้เสนอเทคนิคการพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ประกอบด้วยหลัก 2 ประการ คือหลักการทางวิทยาศาสตร์และหลักการปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ประกอบด้วย

1.5.1 การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น (L = Listen to Your Core Response) หมายถึง ความสามารถในการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางในการแก้ไข เพราะการฟังเป็นพื้นฐานทางแนวคิดของมนุษย์ที่จะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ

1.5.2 การตั้งมั่นในเหตุผลและหลักเกณฑ์ (E = Establish Accountability) หมายถึง การมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และตั้งมั่นยึดเอาแนวคิดนั้นนำไปสู่การปฏิบัติจริง

1.5.3 การวิเคราะห์แยกแยะ (A = Analyze the Evidence) หมายถึง การพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อนำมาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.5.4 การปฏิบัติ (D = Do Something) หมายถึง การลงมือกระทำตามที่ได้วางแผนการทำงานตามขั้นตอนที่วางไว้เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีระยะเวลาการปฏิบัติที่แน่นอน

มณฑรา ธรรมบุศย์ (2544. หน้า 16) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา AQ ไว้ว่า AQ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ ฝึกฝนได้ และสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ ดังนี้

1. รู้จักสร้างกรอบความคิดใหม่ ด้วยการเปลี่ยนแปลงตนเองจากผู้ที่เคยยอมแพ้หรือเคยต่อสู้กับชีวิตในทางที่ไม่ถูกต้องให้กลายเป็นผู้ที่ทำวิกฤติให้เป็นโอกาส
2. สามารถบริหารจัดการกับชีวิตของตนเองได้ดีขึ้น เช่น ไม่ตำหนิตนเองและผู้อื่น และลดการทำร้ายอารมณ์ของตนเอง คือ ไม่โกรธง่าย ไม่หงุดหงิดง่าย
3. เมื่อประสบกับความทุกข์ยากหรือความผิดหวังก็สามารถรักษาสภาพจิตใจของตนให้เข้มแข็งขึ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว
4. เมื่อเผชิญปัญหาที่ร้ายแรง ก็มีสติสัมปชัญญะที่มั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เข้ามาขัดขวางความสำเร็จของตนได้
5. ทำให้สุขภาพแข็งแรงขึ้น มีความสุขมากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
6. สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจดีต่อกันและสามารถติดต่อกัน และสามารถติดต่อสื่อสารกับสมาชิกทีมงานหรือกับเพื่อนร่วมงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
7. ทำให้มีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้นไม่เฉื่อยชา มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

วิทยา นาควัชระ (2544. หน้า 97) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนา AQ ไว้ว่าวิธีการที่พัฒนา AQ ให้ดีขึ้นนั้นมีวิธีการดังนี้

1. ต้องคิดว่า “ความอดทน คือความกล้าหาญ” เพราะเมื่อเรารู้สึกว่าเราเป็นผู้กล้าหาญเป็นผู้ชนะ มีเกียรติที่สามารถทนต่ออุปสรรคและความคับแค้นใจได้ หากทุกครั้งที่มีอุปสรรคเข้ามาในชีวิตก็ทนได้ไม่ยากนัก
2. สร้าง “ความภาคภูมิใจแก่ตัวเองตามความเป็นจริงให้ได้” โดยการค้นหาความดีพื้นฐาน (Basic Goodness) ของตนเอง ความดีพื้นฐานดังกล่าวคือสิ่งที่เราเคยทำมาแล้วและจบไปแล้วโดยไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่นที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันแม้จะเป็นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็นับว่าเป็นความดีพื้นฐานได้ เช่น เคยช่วยเหลือหมาตักน้ำ เคยให้เงินทอนขอทาน ฯลฯ การเชื่อว่าเราเป็นคนดีเพราะเคยทำความดีพื้นฐานมาแล้ว จะทำให้เกิดความมั่นใจ ภาคภูมิใจในตัวเอง รักตัวเองเป็น และมีภูมิคุ้มกันชีวิตตัวเอง เกิดพลังที่อยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไปและสามารถต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ได้

BF
637
538
45815
2550

1. 242426 C. 2550
21 พ.ย. 2550

3. รู้จักสร้างจินตนาการหรือความเชื่อดี ๆ เสมอ เช่น เชื่อว่าอุปสรรคที่มีอยู่จะลดลง และเชื่อว่าตนเองจะสามารถแก้ไขอุปสรรคได้แน่ ๆ หรือเชื่อว่าพรุ่งนี้จะดีกว่าวันนี้ เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ เราต้องคิดซ้ำ ๆ จึงจะเกิดได้ เพราะความเชื่อเกิดจากการได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ เมื่อเกิดความเชื่อนี้ แล้วจะทำให้เราอยากมีชีวิตอยู่ เกิดพลังที่สร้างสรรค์ เกิดกำลังใจในการอดทนรอคอย

4. รู้จักพัฒนาความเชื่อให้เกิดความเป็นไปได้ โดยคิดว่า การที่เราจะมีชีวิตที่ดีนั้นเราต้องสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสมขึ้น ดีขึ้น โดยการลดในสิ่งที่ไม่ดีในตัวออกไป เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้ดี สามารถแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคได้ดี

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ (2544. หน้า 117) ได้นำเสนอวิธีการฝึกฝน AQ ว่ามีความเป็นไปได้ ตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติของการพัฒนาสมองซึ่งสอดคล้องกับ สโตลท์ซ (1997) ที่เชื่อว่า AQ นั้นเริ่มพัฒนาโดยประสาทเริ่มเกิดในสมองเมื่อเด็กอายุ 12 ปี และจะพัฒนาเต็มที่จนกระทั่งมีอายุ 23 ปี แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะอายุเท่าไร และไม่ว่าจะเริ่มต้นที่จุดใด AQ ก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงพัฒนาได้ ในการฝึกฝน AQ มีดังนี้

ขั้นตอนแรกสุด ก็คือ เรียนรู้ CO₂RE ของตนเองว่า ณ บัดนี้ ณ จุดนี้ เรามีความสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้แค่ไหน เรามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบของการแก้ปัญหาได้แค่ไหน หรือเราคิดว่าเรามองปัญหาในจุดใหญ่ จุดเล็กและความอดทนกับปัญหานั้นอย่างไร

ขั้นตอนที่สอง ให้วิเคราะห์ CO₂RE ของสถานที่ที่เราเผชิญหน้าอยู่กับสถานการณ์ ในสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนสุดท้ายก็คือเมื่อวิเคราะห์เหตุการณ์หรือสถานที่ที่เราเผชิญหน้าและเกิดขึ้นแล้วว่า ถ้าเกิดขึ้นอีกเราควรจะทำอย่างไร

นัยพินิจ คชภักดี (2543. หน้า 58) ได้เสนอเงื่อนไขสำหรับบุคคลที่จะพัฒนา AQ ไว้ 3 ประการคือ

1. มีความตั้งใจแน่วแน่
2. มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่
3. มีความมุ่งมั่นไม่ทอดทิ้ง

สรุปได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) คือ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น การตั้งมั่นในเหตุการณ์และหลักเกณฑ์ การวิเคราะห์แยกแยะและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ช่วยส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) (อาทิตย์ อาจหาญ, 2547. หน้า 48)

1.6 เครื่องมือการวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

เครื่องมือวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมและสามารถนำเสนอได้มีดังนี้ (ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, 2548 .หน้า 137-141)

แบบวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ของสโตลท์ซ

สโตลท์ซ เป็นผู้สร้างแบบวัดฉบับนี้ขึ้น ในปี ค.ศ 1997 ที่ใช้เป็นเครื่องมือวัดการตอบสนองต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคที่ใช้ได้กับทุกบุคคล องค์กร โรงเรียน หรือแม้แต่ชุมชน

แบบประเมิน ARP Quick Take™ ตามแนวคิดของ สโตลท์ซ (1997) มีทั้งหมด 30 ข้อหลัก แต่ละข้อหลักมี 2 ข้อย่อย สร้างไว้ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน แต่ละด้านมีจำนวนข้อคำถามเท่ากันคือ 15 ข้อ กำหนดรหัสเป็นบวกมีตัวเลข 5 ข้อ รหัสเป็นลบมีตัวเลข 10 ข้อ คำถามทั้ง 4 ด้าน รวมเป็น 60 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนนรายข้อ จาก 1 ถึง 15 ดังนี้

ตอบ 1 จะอยู่ใกล้เคียงกับคำตอบทางซ้ายมือมากที่สุด

ตอบ 2 จะอยู่ใกล้ร่องลงมาจากคำตอบทางซ้ายมือ

ตอบ 3 จะอยู่ในระดับปานกลาง

ตอบ 4 จะอยู่ใกล้ร่องลงมาจากคำตอบขวามือ

ตอบ 5 จะอยู่ใกล้เคียงกับคำตอบทางขวามือมากที่สุด

ตัวอย่าง

01. เพื่อนร่วมงานของท่านไม่ยอมรับความคิดเห็นของท่าน

เหตุผลที่เพื่อนร่วมงานของท่านยังไม่รับฟังความคิดเห็น หรือข้อเสนอของท่าน เป็นสิ่งที่ฉัน เป็นเรื่อง

ไม่สามารถควบคุมได้ 1 2 3 4 5 สามารถควบคุมได้ (C-)

จากตัวอย่าง 01

เลือก 1 หมายถึง ผู้ตอบรับรู้ว่าไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์นี้ได้

เลือก 2 หมายถึง ผู้ตอบรับรู้ว่าสามารถควบคุมเหตุการณ์นี้ได้บ้าง

เลือก 3 หมายถึง ผู้ตอบรับรู้ว่าสามารถควบคุมเหตุการณ์นี้ได้และไม่ได้พอๆ กัน

เลือก 4 หมายถึง ผู้ตอบรับรู้ว่าสามารถควบคุมเหตุการณ์นี้ได้มาก

เลือก 5 หมายถึง ผู้ตอบรับรู้ว่าสามารถควบคุมเหตุการณ์นี้ได้ดีมากที่สุด

02. เหตุผลที่เพื่อนร่วมงานตำหนิฉันอย่างรุนแรงในที่ประชุม เกิดจาก
ตัวฉันเอง 1 2 3 4 5 ปัจจัยอื่นๆ (O-)

จากตัวอย่าง 02

เลือก 1 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่า เหตุการณ์นี้มีสาเหตุเกิดขึ้นจากตัวผู้ตอบเอง

ทั้งหมด

เลือก 2 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่า เหตุการณ์นี้มีสาเหตุจากตัวผู้ตอบมาก

เลือก 3 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่า เหตุการณ์นี้มีสาเหตุจากตัวผู้ตอบมาก และปัจจัย
อื่นๆ ในระดับเท่าๆ กัน

เลือก 4 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่า เหตุการณ์นี้มีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกมาก

เลือก 5 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่า เหตุการณ์นี้มีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกทั้งหมด

03. ไม่มีใครตอบสนองการเสนอรายงานในที่ประชุม

เหตุผลที่ไม่มีใครตอบสนองการนำเสนอรายงานของฉัน เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ
กับทุก ๆ ด้านของตัวฉัน 1 2 3 4 5 เกี่ยวข้องกับสถานการณ์เท่านั้น (R-)

จากตัวอย่าง 03

เลือก 1 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตด้านอื่น ๆ มาก
ที่สุด

เลือก 2 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตด้านอื่น ๆ มาก

เลือก 3 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตด้านอื่น ๆ ระดับ
ปานกลาง

เลือก 4 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตด้านอื่น ๆ ระดับ
น้อย

เลือก 5 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้ไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตด้านอื่น ๆ เลย

04. เหตุผลที่ไม่มีใครตอบสนองการนำเสนอของฉัน จะ

เกิดขึ้นทุกครั้ง 1 2 3 4 5 ไม่เกิดขึ้นเลย (E-)

จากตัวอย่าง 04

เลือก 1 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นอีกทุกครั้งของการนำเสนอ
รายงาน

เลือก 2 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้มีโอกาสเกิดขึ้นมาก

เลือก 3 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้มีโอกาสเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นมาก
พอ ๆ กัน

เลือก 4 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก

เลือก 5 หมายถึงผู้ตอบรับรู้ว่าเหตุการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นเลย

1.7 เกณฑ์การให้คะแนนความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ)

เกณฑ์การให้คะแนนความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ผู้วิจัย
ได้รวบรวมและนำเสนอ ดังนี้

เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 45) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่สัมพันธ์
กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 368 คน
ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2545 ในการศึกษาใช้แบบ
วัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ตามแนวคิดของสโตลท์ซ จำนวน 40 ข้อ
เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับมีเนื้อหาครอบคลุม 4 ด้านโดยมีเกณฑ์การให้คะแนน
ดังนี้ปฏิบัติมากที่สุด ตรวจให้ 5 คะแนน ปฏิบัติมาก ตรวจให้ 4 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ตรวจให้
3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ตรวจให้ 2 คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ตรวจให้ 1 คะแนน

เมธาวดี สังขะมาน (2548. หน้า 68) ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถ
ในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 จังหวัดหนองคาย
ปีการศึกษา 2547 จำนวน 384 คน ในการศึกษาใช้แบบวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟัน
อุปสรรค (AQ) ตามแนวคิดของสโตลท์ซ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ
จำนวน 40 ข้อโดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ข้อที่เป็นคำถามด้านบวก ดังนี้ ปฏิบัติมากที่สุด ให้ 5
คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 4 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 1 คะแนน สำหรับข้อที่เป็นคำถามด้านลบ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ปฏิบัติ
มากที่สุด ให้ 1 คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 2 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 4
คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 5 คะแนน

กัลยา เลิศสงคราม (2548. หน้า 80) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาด
ทางอารมณ์ ความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรค บุคลิกภาพ และรูปแบบการเผชิญปัญหา
กับผลการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มอีสานเหนือ

ปีการศึกษา 2547 จำนวน 20 ข้อ ในการศึกษาใช้แบบวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ตามแนวคิดของสโตลท์ซเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ข้อที่เป็นคำถามด้านนิมิต ดังนี้ปฏิบัติมากที่สุด ให้ 5 คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 4 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 2 คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 1 คะแนน สำหรับข้อที่เป็นคำถามด้านนิเสธ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ปฏิบัติมากที่สุด ให้ 1 คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 2 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 4 คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 5 คะแนน

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบวัดความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของกัลยา เลิศสงคราม เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ข้อที่เป็นคำถามด้านนิมิต ดังนี้ปฏิบัติมากที่สุด ให้ 5 คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 4 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 2 คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 1 คะแนน สำหรับข้อที่เป็นคำถามด้านนิเสธ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ปฏิบัติมากที่สุด ให้ 1 คะแนน ปฏิบัติมาก ให้ 2 คะแนน ปฏิบัติปานกลาง ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติน้อย ให้ 4 คะแนน ปฏิบัติน้อยมาก ให้ 5 คะแนน

ตอนที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

การอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดู (Socialization) ในภาษาไทยมีผู้ใช้ศัพท์คำนี้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น สังคมประภิต การขัดเกลาทางสังคม การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม การอบรมการเรียนรู้จากสังคม (สมคิด อิศระวัฒน์, 2542. หน้า 9)

พูนสุข ช่วยทอง (2540. หน้า 33) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า การเลี้ยงดูหมายถึง การให้การดูแลเอาใจใส่และจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างเหมาะสมกับวัย การฝึกวินัย หรืออบรมหมายถึง การสอน แนะนำ หรือฝึกอบรมเพื่อให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้ นอกจากนี้

สมุน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2534) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู ว่าเป็นลักษณะวิธีการต่างๆที่ผู้เลี้ยงดูเด็ก ใช้ในการเลี้ยงดูเด็ก ดูแลเด็ก อบรมสั่งสอนเด็ก และมีการปฏิสัมพันธ์กับ

เด็ก รวมทั้งการปฏิบัติตัวของผู้เลี้ยงเด็ก ความคิดเห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับเด็กตลอดจน สื่อ กิจกรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

สมคิด อิศระวัฒน์ (2542) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการในการพัฒนา ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลและสังคม เป็นเรื่องของการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติของแต่ละครอบครัว แต่ละสังคม การอบรมเลี้ยงดูจัดเป็นสิ่งแวดล้อมประการหนึ่งของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม

สุนันท์ พรหมดี (2540) ให้ความหมายการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็ก มีความเกี่ยวข้องกัน อันเป็นแนวทางที่ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของผู้ถูกเลี้ยงดู อันส่งผลต่อพฤติกรรมและการเลียนแบบผู้เลี้ยงดูของเด็ก และส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กด้วย

พลนุช พุ่มไสว (2543) ได้กล่าวว่าการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การรับรู้หรือความรู้สึกของ นักเรียนที่มีต่อวิธีการที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อนักเรียนในการอบรมเลี้ยงดู รวมทั้งการ เป็นแบบอย่างให้เด็กได้เลียนแบบด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง พฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ผู้ปกครองที่ได้ปฏิบัติต่อตัวเด็กในลักษณะของการอบรม สั่งสอน เลี้ยงดู ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับผู้ปกครองมีความใส่ใจในการอบรม สั่งสอน เลี้ยงดู

ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูได้มีนักจิตวิทยาและนักวิชาการได้ให้นิยามความสำคัญไว้ดังนี้

อิริคสัน (เมธาวดี สังขะมาน, 2547. หน้า 82-83 อ้างอิงจาก Erikson, 1950) ได้เน้นถึงการปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพ อิริคสัน เน้นความสำคัญของเด็กเล็กว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ ฉะนั้นสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็กจึงเป็นสิ่งแปลกใหม่และน่าตื่นเต้น ซึ่งถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุข จะมีผลทำให้เด็กมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเองเกิดความรู้สึกไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กพบกับสิ่งไม่พึงพอใจ จะทำให้เด็กขาดความสุข มองโลกในแง่ร้าย และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นส่วนหนึ่งก็มาจากการอบรม

เซียร์ และคนอื่น ๆ (เกษร ภูมิดี, 2546. หน้า 25 อ้างอิงจาก Sear et al, 1975. pp. 1 – 4) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง การอบรมเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของทุกคน ในครอบครัวไม่ใช่เรื่องสำคัญของคนเดียวคนหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น พ่อ แม่ และความรักของพ่อแม่ เป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาจริยธรรมในตัวเด็ก เด็กที่ได้รับความรักความอบอุ่นจนเกิดความพอใจ

และมีความสุขเมื่ออยู่ใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดู เด็กก็จะได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูโดยไม่รู้ตัว ถ้าเด็กต้องห่างเหินจากผู้เลี้ยงดู ความว้าวุ่นความวิตกกังวลก็จะเกิดขึ้น

อารี รังสินันท์ (เกษร ภูมิดี, 2546. หน้า 26 อ้างอิงจาก อารี รังสินันท์, 2527. หน้า 167) ได้กล่าวว่า บิดา มารดา คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา การที่เด็กจะเติบโตเป็นเด็กที่แข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี มีการปรับตัวกับเพื่อนฝูงได้ดี และมีความคิดสร้างสรรค์ ก็เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

ฉวีวรรณ กินวงศ์ (ดวงพร พันพิทักษ์, 2548. หน้า 41 อ้างอิงจาก ฉวีวรรณ กินวงศ์, 2533. หน้า 40-42) กล่าวว่า การที่เด็กมีความมั่นใจและมีอารมณ์มั่นคงเพียงใดขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ เพราะเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่เข้มงวดตลอดเวลา โดยเฉพาะเด็กที่เข้าสู่วัยเรียนเป็นครั้งแรกเด็กจะปรับตัวเป็นอย่างมาก

สุรางค์ ไคว่ตระกูล (ดวงพร พันพิทักษ์, 2548. หน้า 41 อ้างอิงจาก สุรางค์ ไคว่ตระกูล, 2537. หน้า 60 – 61) พัฒนาการสังคมของเด็กมักจะเกิดขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูทางบ้าน บางครอบครัวมักจะสนับสนุน และให้แรงเสริมพฤติกรรมเด็กที่เรียบร้อยและเงียบ บางครอบครัวให้แรงเสริมพฤติกรรมที่ค่อนข้างก้าวร้าว แต่ที่สำคัญ คือ ความรักและความอบอุ่นที่เด็กได้รับจากพ่อแม่ ทำให้เด็กกล้ามีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กบางคนมาจากบ้านที่พ่อแม่ให้อำนาจ และการพูดโห่ตลอดเวลา ทำให้เด็กมีความกลัวไม่กล้าอยู่ใกล้ และเมื่ออยู่ที่โรงเรียนก็จะพยายามหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่หรือเพื่อนวัยเดียวกัน

จากนิยามความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู สามารถสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ส่งผลต่อการพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็กทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เมื่อเด็กได้เจริญเติบโตขึ้น

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูนั้น มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาไว้ถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูไว้ต่างๆ กัน ได้แก่

โรเจอร์ส (คณิต ฤทธิรอด, 2537. หน้า 84 – 87 อ้างอิงจาก Rogers, 1972;

กวินทร์ ธรรมนุด, 2522. หน้า 27– 30; วันเพ็ญ พงศ์ประยูร, 2529. หน้า 404 - 405) ได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคล ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Rejection) หมายถึง วิธีการปฏิบัติของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองถูกเกลียดชัง ไม่เคยได้รับเอาใจใส่ให้การสนับสนุนหรือให้คำแนะนำเท่าที่ควร มักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงและปราศจากเหตุผล ไม่ให้ความสนิทสนมเป็นกันเอง และปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่ของเด็ก

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าคุณบิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดูปฏิบัติตนอย่างยุติธรรม มีความอดทน ไม่ตามใจจนเกินไป และไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินไป ยอมรับในความสามารถของเด็ก รับฟังความคิดเห็นและให้ความร่วมมือช่วยเหลือตามสมควร

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Overprotection) หมายถึง วิธีการปฏิบัติของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ไม่ได้ทำในสิ่งที่ตนต้องการหรือว่าทำอะไรด้วยตัวเองไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ถูกควบคุมดูแลอยู่ในสายตาหรือปกป้องคุ้มครองตลอดเวลา ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองและเด็กมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเด็กอยู่เสมอ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูมีความสำคัญที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) สูง คือ การที่เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความพากเพียร รู้จักการแก้ปัญหา และมีความอดทน ดังเช่น เกษร ภูมิดี (2546. หน้า 78) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ที่ต่างกัน และนอกจากนี้ผลการวิจัยของ เมธาวดี สังขะมาน (2547. หน้า 87-89) ที่ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2547 พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) และยังสามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ ดวงพร พันธุ์พิทักษ์ (2548. หน้า 54) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการอบรมเลี้ยงดูกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

บุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ (Personality) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Persona แปลว่า หน้ากาก ซึ่งใช้สวมใส่เวลาแสดงละครของกรีกโบราณ ซึ่งหน้ากากของตัวละครนี้จะแสดงท่าทางและลักษณะนิสัยของตัวละครตัวนั้นๆ ดังนั้นแนวความคิดเริ่มแรกของบุคลิกภาพจึงหมายถึงภาพพจน์ทางสังคม (Superficial Social Image) ที่บุคคลใช้แสดงบทบาทในชีวิตจริง บุคลิกภาพตามแนวคิดดั้งเดิมเช่นนี้ จะมุ่งไปที่ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกมาให้เห็น เช่น ความมีเสน่ห์ ความสง่างาม หรือรูปร่างหน้าตาที่ดึงดูดใจ เป็นต้น (Hjelle & Ziegler, 1992. p. 4)

นักจิตวิทยามีความสนใจศึกษาบุคลิกภาพในแง่มุมของความต้องการที่จะเข้าใจความสลับซับซ้อนของพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออก และมุ่งที่จะศึกษาถึงลักษณะความเหมือนกันซึ่งเป็นลักษณะร่วมของมนุษย์กับลักษณะความแตกต่างที่เป็นแบบฉบับเฉพาะบุคคล แต่เนื่องจากบุคลิกภาพมีความหลากหลายสลับซับซ้อนอีกทั้งยังมีความแตกต่างออกไปในแต่ละบุคคล นักจิตวิทยาที่ศึกษาในเรื่องบุคลิกภาพ ซึ่งต่างให้คำจำกัดความของบุคลิกภาพแตกต่างกันไปตามความหมายบนพื้นฐานความเชื่อของตน อาทิเช่น คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) ให้ความหมายบุคลิกภาพในแง่ของตัวตน (Self) การจัดระบบระเบียบ ความคงทน ถาวร และการรับรู้ด้วยอัตวิสัย (Subjective) แต่ กอร์ดอน อัลลพอร์ต (Gordon Allport) ให้ความหมายบุคลิกภาพว่า เป็นตัวตนจริง ๆ รวมทั้งจิตภายในตัวบุคคลซึ่งเป็นตัวกำหนดลักษณะการแสดงออกที่เป็นแบบฉบับของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมของเขา ในขณะที่ อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) ให้ความหมายบุคลิกภาพในแง่ของการดำรงชีวิตว่า บุคลิกภาพเป็นผลของความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์ของบุคคลส่วน คือ เรมอนด์ บี. แคทเทลล์ (Raymond B. Cattell) อธิบายถึงบุคลิกภาพว่าโครงสร้างหลัก ของบุคลิกประกอบด้วย 16 ลักษณะ ซึ่ง อัลเบิร์ต แบนดรา (Albert Bandura) อธิบายบุคลิกภาพของบุคคลว่ามีรูปแบบที่สลับซับซ้อนทั้งตัวบุคคล พฤติกรรม และสถานการณ์ต่าง ๆ มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน และ เอ็ดเวิร์ด (Edward) ให้ความหมายของบุคลิกภาพ

ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรม ที่อยู่ในแต่ละบุคคลรูปแบบบุคลิกภาพเป็นผลมาจากปฏิกริยาร่วมกัน อย่างซับซ้อนของโครงสร้างของร่างกายและจากประสบการณ์ที่ผ่านมา

นอกจากนี้ มีนักจิตวิทยาของไทยได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพอยู่หลายท่าน

อาทิ เช่น จุฑา บุรีภักดี (วินัส ภักดีนรา, 2546.หน้า 31 อ้างอิงจาก จุฑา บุรีภักดี, 2533. หน้า 13) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะอันเป็นสิ่งจำเพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงออกทั้งโดยท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความเฉลียวฉลาด ตลอดจนกิริยามารยาท การแต่งกายที่สุภาพ ความมีอุปนิสัยที่ดี มีความสละสลวยอ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น มีน้ำใจ มีความเข้าใจผู้อื่น และวางตนได้เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะที่ จตุพร เพ็งชัย (กัลยา เลิศสงคราม, 2548. หน้า 36 อ้างอิงจาก จตุพร เพ็งชัย, 2537. หน้า 2) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะท่าทางที่มองเห็นภายนอก รวมทั้งการใช้ภาษาคำพูด การเขียนและการสื่อที่แสดงออกจากภายในจิตใจ เช่น การแสดงความคิดเห็น ทักษะคิด เป็นต้น สุรางค์ ไคว์ตระกูล (ขุติกร ธนาวิวัฒนากร, 2541. หน้า 53 อ้างอิงจาก สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2537. หน้า 19) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลแสดงออกโดยพฤติกรรมที่บุคคลนั้นมีต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และพฤติกรรมนี้จะคงเส้นคงวาพอสมควร ล้วน สายยศ (กัลยา เลิศสงคราม, 2548.หน้า 25 อ้างอิงจาก ล้วน สายยศ, 2538. หน้า 68-69) กล่าวว่า บุคลิกภาพ เป็นลักษณะโดดเด่นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีการแสดงออกเป็นประจำกับสถานการณ์เฉพาะอย่างเป็นนิสัยถาวร และ ดิงค์เมเยอร์(พัชรพร วีรสิทธิ์, 2546 .หน้า 28 อ้างอิงจาก Dinkmeyer, 1965) กล่าวว่า บุคลิกภาพ มีความหมายครอบคลุมสภาวะทุกอย่าง อันประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคล นับตั้งแต่สภาวะทางกาย อารมณ์ ทักษะ ความสนใจ ความผิหว้าง ลักษณะท่าทางความรู้สึก นิสัย ความสามารถทางสติปัญญา ตลอดจนความสำเร็จ บุคลิกภาพมีความหมายครอบคลุมถึง สภาวะบุคคลที่เป็นอยู่ทั้งในปัจจุบันและทั้งที่หวังว่าจะเป็นในอนาคตด้วย ที่สำคัญคือ บุคลิกภาพนั้นคลุมถึงวิธีการที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งปฏิกริยาตอบโต้ที่เขาต้องเผชิญด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การปรับตัวของบุคคลในการเผชิญปัญหา หรือความซับซ้อนใจที่เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ในชีวิตก็นับว่าเป็นส่วนประกอบของบุคลิกภาพด้วย

จากความหมายของบุคลิกภาพ ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะกิริยาท่าทาง เฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและไม่ปรากฏให้เห็นนั้น ได้บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล

กลุ่มของทฤษฎีบุคลิกภาพ

ฮิลการ์ด (พัชรพร วีริทธิ์, 2546 .หน้า 26 อ้างอิงจาก Hilgard, 1962. pp. 468-484)

จัดกลุ่มทฤษฎีบุคลิกภาพออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง หรือทฤษฎีบุคลิกภาพที่เน้นเรื่องการแปรพลังแห่งบุคลิกภาพ (Dynamic Theories) ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นผู้ริเริ่มขึ้น มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลในปัจจุบันเป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายอย่างภายในจิตใจของบุคคล และองค์ประกอบเหล่านี้มีข้อขัดแย้งกันอยู่เสมอทำให้เกิดความขัดแย้งในใจ และความขัดแย้งนี้จะส่งผลต่อบุคคลในปัจจุบันแม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปโครงสร้างของบุคลิกภาพประกอบด้วยพลัง 3 ประการ ที่เป็นแรงผลักดันที่มีอยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ ID, EGO และ SUPER EGO ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลเกิดจากการทำงานร่วมกันของพลังทั้งสามนี้

2. ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Theories) เชื่อว่าบุคลิกภาพพัฒนาได้ตามวุฒิภาวะและศักยภาพ (Maturity and Potentialities) อธิบายเน้นความสำคัญในเรื่องประวัติพัฒนาการของบุคคล ความต่อเนื่องของพัฒนาการในวัยต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากทั้งพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีในกลุ่มนี้ได้แก่ ขั้นตอนพัฒนาการบุคลิกภาพจากกระบวนการทางสังคม (Psychosocial Stage) ของ อีริก เอช. อีริกสัน(Erik H. Erikson)

3. ทฤษฎีแบ่งประเภท (Type Theories) เป็นทฤษฎีที่ขึ้นอยู่กับการพิจารณาโดยทั่วไปเพื่อจัดบุคลิกภาพของบุคคลออกเป็นประเภทหรือกลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันสิ่งที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์อาจดูจาก รูปร่าง (Body Type) สารเคมีและต่อมไร้ท่อ (Body Chemistry) หรือลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Type)

4. ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัย (Trait Theories) อธิบายบุคลิกภาพโดยพิจารณาที่ลักษณะการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนจะแสดงออกแตกต่างกัน ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่มนี้ได้จัดแบ่งบุคลิกภาพกลุ่มนี้ในลักษณะต่าง ๆ ที่วัดได้ มีการรวบรวมและจัดระบบลักษณะนิสัยที่ประกอบเป็นบุคลิกภาพออกเป็นมิติต่าง ๆ นักจิตวิทยาที่อธิบายบุคลิกภาพตามแนวทฤษฎีของกลุ่มนี้ คือ เรมอนด์ บี. แคทเทิลล์

(Raymond B. Cattell), กอร์ดอน ดับเบิลยู. อัลลพอร์ต (Gordon W. Allport)

เวลติง และโฮลเมส (ศิริพร ประโยค, 2542.หน้า 12 อ้างอิงจาก Velling & Holmes, 1995.p.212) กล่าวว่า ในปัจจุบันทฤษฎีบุคลิกภาพเกี่ยวกับลักษณะนิสัยที่กำลังมีบทบาทสำคัญคือแนวคิดองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ (Five – factor Model of Personality) แนวคิดดังกล่าวถูกนำไปศึกษาอย่างกว้างขวางกับกลุ่มประชากรที่มี เพศ อายุ ภาษา เชื้อชาติต่าง ๆ นักจิตวิทยาในกลุ่มแนวคิดองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ ได้แก่ นอร์แมน

(Norman, 1963), ดิกแมน และอินูเย (Digman & Inouye, 1986), โนลเลอร์, ลอว์ และ คอมเรย์ (Noller, Law & Comrey, 1987), คอสตาและแมคเคร (Costa & McCrae, 1987), โบรเคน (Borkenau, 1988), แบรินด์ และอีแกน (Brand & Egan, 1989), โกลเบิร์ก (Goldberg, 1990)

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ทฤษฎีบุคลิกภาพมีกลุ่มแนวคิดที่สำคัญ 4 กลุ่ม คือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีแบ่งประเภท และทฤษฎีบุคลิกภาพ ที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัย ซึ่งในรายละเอียดของแต่ละทฤษฎีมีทั้งแนวคิดที่คล้ายคลึงกันและแนวคิด ที่แตกต่างกัน

สำหรับแนวคิดองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ ของ คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ที่ใช้เป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ได้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้ คือ การรวบรวม และการจัดระบบลักษณะนิสัยที่ประกอบเป็นบุคลิกภาพออกเป็นมิติและประเมินบุคลิกภาพ โดยใช้มิติที่ได้รับการจัดระบบแล้วเป็นเกณฑ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ

แนวความคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพประกอบห้าประการของ คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้ร่วมกันพัฒนาองค์ประกอบสามประการของบุคลิกภาพ องค์ประกอบเหล่านั้นซึ่งได้แก่ ความหวั่นไหว (Neuroticism) การแสดงออก (Extraversion) และความเปิดกว้าง (Openness) ซึ่งต่อมา คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ได้นำไปรวม กับอีก 2 องค์ประกอบ อันเป็นจุดเริ่มต้นของทฤษฎีองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ ของ คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) องค์ประกอบที่นำเข้ามารวมด้วยคือ การยอมรับผู้อื่น (Agreeableness) และ การมีสติ (Conscientiousness) (ศิริพร ประโยค, 2542. หน้า 21 อ้างอิงจาก Costa & Widgier, 1994. p.13)

คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ทำการศึกษาบุคลิกภาพโดยทดสอบ โครงสร้างของ องค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพคอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ได้ จัดทำแบบทดสอบเพื่อใช้ในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลในวัยผู้ใหญ่ วิธีการเก็บข้อมูลทำโดย ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบ รวมทั้งรวบรวมข้อมูลจากรายงานบุคลิกภาพ จากการศึกษา ทั้งหมดมีผลสนับสนุนองค์ประกอบพื้นฐานที่มีอยู่ในบุคคล ผลที่ได้จากการศึกษาคอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) จึงได้จัดทำแบบทดสอบ NEO-PI และแบบทดสอบ NEO-FFI (ศิริพร ประโยค, 2542. หน้า 21 อ้างอิงจาก Velting & Holmes, 1995. p.212) ต่อมาในปีค.ศ.1998 คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ได้ทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหกปีกับกลุ่ม ตัวอย่างเพศชาย 100 คน และเพศหญิง 100 คน โดยประเมินบุคลิกภาพของกลุ่มตัวอย่าง

โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบที่เป็นแบบวัดบุคลิกภาพ ซึ่งเป็นวิธีที่เรียกว่า วิธีรายงานตนเอง และการประเมินโดยผู้สมรสของกลุ่มตัวอย่าง ผลจากการศึกษายังคงพบองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะบุคลิกภาพตามแนวคิดนี้มีลักษณะสม่ำเสมอไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 6 ปีของระยะเวลาที่ทำการศึกษา(Liebert & Spiegler,1990.p. 218)

ศิริพร ประโยค (2542. หน้า 30-31) ได้สรุปองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพตามแนวคิดของ คอสตา และแมคเคร (Costa & McCrae) ไว้ดังต่อไปนี้

1 องค์ประกอบด้านความหวั่นไหว ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้สูงคือ วิตกกังวล เกิดความโกรธได้ง่าย เศร้าหมอง ซึมเศร้า ไม่สามารถควบคุมความอยาก ความปรารถนาของตนจากสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ ตกใจเสียขวัญเมื่อต้องเผชิญกับภาวะฉุกเฉิน ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้ต่ำคือ ผ่อนคลาย เกิดความโกรธได้ยาก ไม่เกิดความรู้สึกสะเทือนใจง่ายไม่ยึดติดกับสถานการณ์ทางสังคม มีความสามารถด้านทานต่อความกดดัน สามารถควบคุมตนเองได้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

2 องค์ประกอบด้านการแสดงออก ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้สูง คือ มีลักษณะน่าคบ เป็นมิตร ชอบอยู่ในวงสังคมโดดเด่นท่ามกลางกลุ่มคน แคล่วคล่อง ปรารถนาความตื่นเต้น หัวเราะง่าย ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้ต่ำคือ มีพิธีรีตองมาก หลีกหนีจากสังคม ชอบเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ไม่เร่ร่อน ไม่มีความต้องการแสวงหาสิ่งทำให้เกิดความตื่นเต้น เฉยเมย

3 องค์ประกอบด้านความเปิดกว้าง ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้สูง คือ มีการดำเนินชีวิตไปด้วยจินตนาการ ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของศิลปะและความสวยงามเห็นความสำคัญของอารมณ์ว่าเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต เต็มใจที่จะทดลองทำกิจกรรมที่แตกต่างไปจากสิ่งที่เคยทำ มีความพึงพอใจในการคิดที่แตกต่างไปจากหลักการ ชอบที่จะตรวจสอบความเชื่อค่านิยมที่สังคมเลื่อมใส ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้ต่ำคือ ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ขาดความรู้สึกต่อศิลปะและความงาม มีความรู้สึกทางอารมณ์น้อย ชอบยึดติดกับการกระทำที่เคยใช้ได้ผล ถูกปิดกั้นความสามารถโดยการยึดติดกับหลักเกณฑ์ ต่างๆยอมรับสิ่งที่นับถือกันมาจนเป็นประเพณี

4 องค์ประกอบด้านการยอมรับผู้อื่น ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้สูง คือ ใ้วางใจผู้อื่น ปฏิบัติกับผู้อื่นตรงไปตรงมา เต็มใจช่วยผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ อ่อนน้อมถ่อมตนสามารถที่จะผ่อนปรนประนีประนอมกับผู้อื่น เห็นอกเห็นใจห่วงใยผู้อื่น ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้ต่ำคือ มักตั้งข้อสงสัยว่าผู้อื่นไม่ซื่อตรง ปฏิบัติกับผู้อื่นไม่บริสุทธิ์ใจ มุ่งสนใจแต่ตัวเอง หยิ่งหย่อนตัว ไม่ผ่อนปรนกับผู้อื่น ไม่มีความรู้สึกเมตตา สงสารผู้อื่น

5 องค์ประกอบด้านการมีสติ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้สูง คือ มีการเตรียมการสำหรับการจัดชีวิตของตน มีระเบียบ ยึดมั่นตามหลักจริยธรรม มีมโนธรรม มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัยในตนเอง คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนลงมือทำ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่มีองค์ประกอบด้านนี้ต่ำคือ มักทำสิ่งต่าง ๆ ไปอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มีระเบียบแบบแผนไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนต่อเรื่องราวต่าง ๆ ปราศจากจุดหมาย ไม่สามารถควบคุมตนเองเพื่อที่จะทำในสิ่งที่ต้องการให้บรรลุ ชอบทำสิ่งต่าง ๆ อย่างเร่งรีบ ลวก ๆ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพประกอบห้าประการของ คอสตาและ แมคเคร (Costa & McCrae) ที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่าบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงบุคลิกภาพของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลนั้นได้ประสบกับความมุ่งหวังไว้ไม่ว่าในเรื่องของการทำงาน การเรียนและด้านอื่น ๆ เป็นต้น และบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอีกด้วย ดังเช่น งานวิจัยของ พัชราพร วีรสิทธิ์ (2546. หน้า 71-73) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคมผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ตามหลักอิทธิบาท 4 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับของ เกษร ภูมิดี (2546. หน้า 78-79) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพและรูปแบบการเลี้ยงดูต่างกัน จำนวน 370 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) โดยภาพรวมของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่างกันอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนที่มีบุคลิกภาพแต่ละด้านแตกต่างกัน มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ วินัส ภักดิ์นรา

(2546 .หน้า 138-139) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ กับเชาว์อารมณ์ (EQ) และความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 328คน ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดยโสธร ปีการศึกษา2545 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญ และฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้ คือ คุณลักษณะบุคลิกภาพ ด้านการกล้าแสดงออก ด้านความกล้าหาญ ด้านความพึ่งตนเอง และด้านสติปัญญา สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญ และฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .01$)

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ ดังเช่น งานวิจัยของ กลุคและกลุค (วินิจ เกตุขำ, 2535. หน้า 26 อ้างอิงจาก Gluck & Gluck, 1981. p. 128) ได้ศึกษาเด็กชายที่เกเร 500 คน เด็กดีอีก 500 คน พบว่า องค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพและพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นก็คือวินัยของพ่อแม่ที่ใช้อบรมสั่งสอนลูกของตน ครอบครัวใดที่บิดาตั้งกฎข้อบังคับอย่างเข้มงวดในเด็กประพฤติดังตาม โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการหรือระดับวุฒิภาวะของเด็ก เด็กจะเติบโตไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ชอบออกความคิดเห็น ขาดความมั่นใจในตนเอง เมื่อถึงคราวที่เด็กจะต้องแก้ปัญหาที่จะทำไม่ได้ ไม่มีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าพ่อแม่หวังจะให้เขาเป็นคนเช่นไร ประพฤติอย่างไร ส่วนเด็กที่อยู่ในวินัยว่าพ่อแม่ไว้วางใจ และบอกเหตุผลว่าทำไม จึงควรปฏิบัติเช่นนั้นจะเติบโตเป็นคนที่รู้จักใช้เหตุผล รู้ความจำเป็นที่พึงปฏิบัติมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสามารถแก้ปัญหาที่มีได้ เป็นเด็กที่ชอบแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำ เมื่อต้องเป็นผู้ตามก็จะตามอย่างไม่มุงาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไซมอนด์ (เกษร ภูมิดี, 2546. หน้า 34.อ้างอิงจาก Symond,1993) ศึกษาเกี่ยวกับ วิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก พบว่า 1) บิดามารดาที่ปล่อยปละละเลยบุตร จะทำให้บุตรมีลักษณะเป็นบุคคลที่ก้าวร้าว เจ้าคิดเจ้าแค้น ชอบพูดปด หินโรงเรียน ชอบลักเล็กขโมยน้อย 2) บิดามารดาที่ประคบประหงม บุตรจะมีลักษณะเป็นบุคคลที่ไม่ให้ความร่วมมือ พึ่งตนเองไม่ได้ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง 3) บิดามารดาที่มีอำนาจเหนือบุตร บุตรจะเป็นบุคคลเจ้าระเบียบ สุภาพเรียบร้อย อยู่ในโอวาท สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ใหญ่ได้ สงบเสถียร ขาดความคิดริเริ่ม 4) บิดามารดาที่ยอมจำนนต่อบุตร บุตรจะไม่มีควมรับผิดชอบ ไม่อยู่ในโอวาท เห็นแก่ตัว ดื้อดึง ทำอะไรตามใจชอบ และงานของนางลักษณ์ เขียนงาม (2547.หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นทั้งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อบุคลิกภาพของนักเรียน 12 ด้าน คือ

การมีอำนาจเหนือผู้อื่น การชอบเข้าสังคม การรู้สึกมีความสุข การมีความรับผิดชอบ การปฏิบัติตนเข้าสังคม การบังคับตนเอง ความอดทนและใจกว้าง การสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อื่น การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกัน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยเขาอย่างหรือปฏิบัติตามคนอื่น การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และมีความยืดหยุ่น กนกวรรณ โกนาคม (2547.หน้า 83) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพนักวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพนักวิทยาศาสตร์ คือ วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยส่งผลต่อบุคลิกภาพนักวิทยาศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพสรุปได้ว่า บุคลิกภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู อีกด้วย

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีนักจิตวิทยาได้นิยามความหมายไว้อยู่หลายท่าน อาทิเช่น แมคเคลล์แลนด์ (อ้อมจิต แป้นศรี, 2542. หน้า 47 อ้างอิงจาก McClelland, 1961. pp.260-265) ให้ความหมายว่า เป็นความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีแข่งขันกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม หรือทำให้ดีกว่าบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง พยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อประสบความล้มเหลว เมอร์เรย์ (เมธาวดี สังขมาน, 2548. หน้า 51 อ้างอิงจาก Murrey, 1983) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความปรารถนาของบุคคลที่จะเอาชนะอุปสรรคโดยใช้ความสามารถและความมุ่งมั่น พยายามทำสิ่งที่ยากให้บังเกิดผลดีที่สุด และรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ สมัคร ไวยขุนทด (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546 .หน้า16 อ้างอิงจากสมัคร ไวยขุนทด, 2530. หน้า 47) ให้ความหมายว่า เป็นความปรารถนาที่จะได้รับผลสำเร็จในงานที่ยุ่ยากซับซ้อน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง พยายามหาวิธีต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่มีความทะเยอทะยานสูงเพื่อนำตนไปสู่ความสำเร็จ มีความต้องการมีอิสระในการทำงานและการแสดงออก ต้องการชัยชนะในการแข่งขัน มุ่งมั่นที่จะทำได้ดีเลิศ เพื่อให้บรรลุมาตรฐานที่ตนตั้งไว้อย่างสูง มีความสบายใจเมื่อประสบผลสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อทำไม่สำเร็จ หรือประสบความล้มเหลว สุริยัน แสงแก้ว (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546 .หน้า16 อ้างอิงจาก สุริยัน แสงแก้ว , 2535. หน้า 6) ให้ความหมายว่าเป็นความปรารถนาของบุคคลที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ปาริฉัตร อันประเสริฐ

(2543. หน้า 29) ให้ความหมายว่า เป็นความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี แม้จะยุ่งยากลำบากก็ไม่ย่อท้ออุปสรรคที่ขัดขวาง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องการอิสระในการทำงาน ต้องการชัยชนะในการแข่งขันมุ่งมั่นที่จะทำให้ดีเลิศเพื่อบรรลุมาตรฐานที่ตนตั้งไว้ เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 16) ให้ความหมายว่า ความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จไปด้วยดี ได้ผลเยี่ยม โดยทุ่มเทความพยายามทั้งหมดที่มีอยู่จนสำเร็จไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความทะเยอทะยานสูง มีความกระตือรือร้นที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ โดยทุ่มเทความพยายามทั้งหมดที่มีอยู่จนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคเคลล์แลนด์ (ฮ่อมจิต เป้นศรี, 2542. หน้า 47

อ้างอิงจาก McClelland, 1961. p. 300) ได้เน้นถึงแรงจูงใจทางสังคม 3 ประเภท คือ

1. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยพยายามแข่งขันกับมาตรฐานอันดีเลิศ ความสำเร็จเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อล้มเหลว
2. แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affiliation Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับของคนอื่น ๆ ต้องการเป็นที่นิยมชมชอบ หรือรักใคร่ชอบพของผู้อื่นจึงเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้มา ซึ่งการยอมรับจากบุคคลอื่น
3. แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งอิทธิพลที่เหนือกว่าบุคคลอื่นๆ ในสังคมทำให้บุคคลแสวงหาอำนาจ เพราะจะเกิดความภาคภูมิใจหากทำอะไร ได้เหนือกว่าคนอื่น ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจสูง เป็นผู้ที่มีความพยายามจะควบคุมสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองบรรลุถึงความต้องการที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546. หน้า 18

อ้างอิงจาก Maslow, 1954. p. 224) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนล้วน แต่มีความต้องการที่จะตอบสนองให้กับความต้องการของตนเองทั้งสิ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์นี้มีมากมายหลายอย่างด้วยกัน มาสโลว์ได้นำความต้องการเหล่านี้มาจัดลำดับขั้นทั้ง 5 ของความต้องการของมาสโลว์ที่เรียงจากความต้องการขั้นต่ำสุดไปหาความต้องการขั้นสูงสุด ได้แก่

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Need) ได้แก่ ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ ฯลฯ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need) ได้แก่ ความมั่นคง ความอบอุ่น
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Need) ได้แก่ ความรักแบบพี่น้อง ความรักเคาเรพิตามารดา ความรักระหว่างเพศ ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ฯลฯ
4. ความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง (Esteem Need) ได้แก่ การได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคม
5. ความต้องการการยอมรับ ความสามารถของตนเอง (Self-actualization Need) ได้แก่ ความสามารถที่อยู่สูงสุดของตนเองแก่ผู้อื่นในสังคม ความต้องการความเข้าใจ รวมทั้งความอยากรู้อยากเห็นด้วย

จากทฤษฎีของแรงจูงใจไผ่ล้มฤทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ตามแนวคิดของแมคเคลล์แลนด์ (McClelland) มีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

ลักษณะของผู้มีแรงจูงใจไผ่ล้มฤทธิ์ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้มีการศึกษารวบรวมลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีแรงจูงใจไผ่ล้มฤทธิ์ดังนี้

ซูชีฟ อ่อนโคกสูง (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546 .หน้า19 อ้างอิงจาก ซูชีฟ อ่อนโคกสูง, 2516. หน้า 47-48) กล่าวถึงพฤติกรรมที่มีแรงจูงใจไผ่ล้มฤทธิ์สูง ดังนี้

1. ชอบทำสิ่งที่ยากๆ มีความมานะพยายาม สนุกสนาน และชอบที่จะทำกิจกรรม
2. ชอบการแข่งขัน ต้องการชัยชนะ
3. มีความทะเยอทะยาน
4. ต้องการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเสมอ
5. มีจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมที่เด่นชัด และแน่นอน
6. พฤติกรรมที่แสดงออกจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง

จิราภรณ์ ตั้งทิตติภากรณ์ (เมธาดี สังขมาน, 2548. หน้า 29 อ้างอิงจาก จิราภรณ์ ตั้งทิตติภากรณ์, 2532) ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีลักษณะดังนี้

1. กล้าเสี่ยง มีความต้องการใช้ความสามารถมากกว่าอาศัยโชคช่วย เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเอง ชอบทำในสิ่งแปลกๆใหม่ๆ
2. มีความทะเยอทะยานสูง มีความมานะบากบั่น มีความตั้งใจ และจริงจังกับการทำงาน
3. ตั้งระดับความคาดหวังสูง มีมาตรฐานความคาดหวังของตนเองสูง ผลงานที่ปรากฏออกมาต้องสมบูรณ์และดีเลิศ
4. รับผิดชอบตนเอง รู้จักรับผิดชอบ พยายามทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งคนอื่น
5. ต้องการทราบผลการตัดสินใจของตนเอง ทำงานไปแล้วต้องมีการติดตามผลงานของตน เมื่อทราบผลแล้วจะพยายามแก้ไขปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ
6. คาดการณ์ล่วงหน้า ในการทำงานต่าง ๆ มักมีการวางแผนระยะยาว โดยมีการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าถึงความเป็นไปได้

พรรณี ชูทัยเจนจิต (เมธาดี สังขมาน, 2548. หน้า 30 อ้างอิงจาก พรรณี ชูทัยเจนจิต, 2538 .หน้า 312) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความบากบั่น พยายามที่จะเอาชนะความล้มเหลวต่างๆ พยายามไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง
2. เป็นผู้ที่ทำงานมีแผน
3. เป็นผู้ที่ตั้งระดับความคาดหวังสูง

กิลฟอร์ด (ดวงพร พันธุ์พิทักษ์, 2548 .หน้า 24อ้างอิงจาก Guilford, 1959. pp.437-439) กล่าวถึงลักษณะผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

1. ความทะเยอทะยานทุกๆไปคือปรารถนาที่จะทำกิจกรรมนั้นให้เสร็จ
2. มีความเพียรพยายามในการทำงานให้เป็นผลสำเร็จ
3. มีความอดทนเต็มใจที่จะประสบความยากลำบากก็ตาม

นอกจากนี้ ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีความมานะพยายาม มีความทะเยอทะยาน มีความอดทน มีความรับผิดชอบ มุ่งหาความสำเร็จ (Hope of Success) เป็นผู้ทำงานอย่างมีการวางแผน มีการพัฒนาปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับบุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค ดังนั้น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค ดังเช่น งานวิจัยของ เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 65) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และงานวิจัยของ เมธวดี สังขะมาน (2548. หน้า 89) ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ น้ำฝน ประทุมชัย (2548. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดวงพร พันธุ์พิทักษ์ (2548. หน้า 54) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการอบรมเลี้ยงดูกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัด นุรีรัมย์ พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และนอกจากนี้ งานวิจัยของสมใจ จุฑาผาด (2549. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังเช่น งานวิจัยของ มธุรส วีระกำแหง (ดวงพร พันธุ์พิทักษ์, 2548. หน้า 33 อ้างอิงจาก มธุรส วีระกำแหง, 2515. หน้า 115-120) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การคิดแบบไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง การอบรมเลี้ยงดูในการยึดให้พึ่งตนเอง และในการยับยั้งการพึ่งตนเองของเด็กไทย เชื้อชาติไทย และเด็กไทยเชื้อชาติจีน ในระดับอนุบาล พบว่า

แม่ไทยและแม่จีนมีการอบรมเลี้ยงดูลูกแตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อเนื่องให้เด็กเชื้อชาติจีน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าเด็กไทยเชื้อชาติไทย มาริสา รัฐปัทย์ (อ้อมจิต เป้นศรี, 2544. หน้า 67 อ้างอิงจาก มาริสา รัฐปัทย์, 2532) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ในทางบวก แต่การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน แบบรักและตามใจ และแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ในทางลบกับแรงจูงใจใฝ่-สัมฤทธิ์ วัฒนา ปลาตะเพียน (2546) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ความสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ และความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียนที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์วิชาคณิตศาสตร์ และ อารี เพชรผุด (สมคิด อิศระวัฒน์, 2542. หน้า 46 อ้างอิงจาก อารี เพชรผุด, 2526) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กไทยอายุ 9-10 ปี พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักความอบอุ่นจะทำให้เด็กมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน บุคลิกภาพมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังเช่น งานวิจัยของ ชุตติกร ธนาวิวัฒนากร (2541) ได้ทำการศึกษาบุคลิกภาพตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้านความรู้สึก (Feeling) บุคลิกภาพด้านการตัดสินใจ (Judgment) และบุคลิกภาพด้านการคิด (Thinking) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สมศักดิ์ มีนคร (2544. หน้า 61-62) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิตหลังอนุปริญญา โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม แขนงเทคโนโลยีก่อสร้างในสถาบันราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยบุคลิกภาพในด้านการปรับตัวของนักศึกษามีผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ นอกจากนี้ กิตติมาทรงประกอบ (2548. หน้า 77-78) ได้ศึกษาบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในการปฏิบัติงานพยาบาลวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพในด้านการเปิดกว้าง และด้านความอ่อนโยน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ ศรีนทิพย์ พงษ์ศาควัต (2546. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาโดยวิธีสอบตรงของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาโดยวิธีสอบตรง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สรุปได้ว่า
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)
อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ

การมองอนาคต

อนาคต (Future) เป็นคำที่ทุกคนมักจะกล่าวอยู่เสมอ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า อนาคต หมายถึง เวลาภายหน้าที่ยังมาไม่ถึง เช่นเดียวกับที่ นาดยา ปิลันธนาพันธ์ (2531. หน้า 57) กล่าวว่า อนาคต หมายถึง ระยะเวลาที่ยังมาไม่ถึง โดยนัยนี้ อนาคตก็ยังไม่ปรากฏอยู่หนึ่งไปกว่านั้น อนาคตนี้จะไม่ปรากฏก็ต่อเมื่อมันกลายเป็นปัจจุบันไปแล้ว อนาคตของวันนี้จะต้องมาถึงอีกวันหนึ่งข้างหน้า อนาคตจะเป็นเช่นไร มีส่วนเกี่ยวข้องกับอดีตและปัจจุบันด้วย ดังที่แมคฮอลล์ (นาดยา ปิลันธนาพันธ์, 2531. หน้า 18 อ้างอิงจาก McHale, 1969. p.3) กล่าวว่าอนาคตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับสภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์สามารถอยู่รอดได้เพราะความสามารถของเขามีอยู่ในปัจจุบัน อันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่เขาได้รับในอดีต โดยนำสิ่งดังกล่าวเหล่านั้นเข้ามาประกอบเข้ากับการพิจารณาสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และโปแลค (นาดยา ปิลันธนาพันธ์, 2531. หน้า 19 อ้างอิงจาก Polak, 1982. p.126) กล่าวว่า อนาคตเป็นสิ่งที่จินตนาการของมนุษย์ และด้วยจินตนาการของเรา เราสามารถสร้างอนาคตได้มีการมองอนาคตในแง่บวกที่แตกต่างกันไป อาจสรุปได้เป็น 2 กลุ่มทัศนะใหญ่ ๆ คือ ฝ่ายที่มองโลกในแง่ดีจะมองอนาคตเป็นเรื่องที่ไม่หยุดนิ่ง อนาคตเป็นเรื่องของความเคลื่อนไหวและพัฒนาการที่มีความต่อเนื่องกันมา ฝ่ายนี้จึงมองอนาคตเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้ ยับยั้งได้ สร้างขึ้นได้ ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นพวกที่มองโลกในแง่ร้ายจะมองอนาคตเป็นสิ่งที่กำเนิดต่อเนื่องกันมาจากอดีต อะไรที่มันจะเกิดก็ต้องเกิด เราไม่สามารถเปลี่ยนแปลง ยับยั้ง หรือสร้างขึ้นได้ (นาดยา ปิลันธนาพันธ์, 2531. หน้า 19 – 20)

นอกจากนี้ มีนักจิตวิทยาหลายท่านให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการมองอนาคตตามพื้นฐานความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

การมองอนาคต หมายถึง ความสามารถที่คาดการณ์ไกล และเห็นความสำคัญของผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถวางแผนการปฏิบัติเพื่อรับผลดี หรือป้องกันผลเสียที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ (Mischel, 1974. p.287)

การมองอนาคต หมายถึง เป็นความสามารถทางการเรียนรู้และการคิด ตลอดจนการรับรู้ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถวางแผนปฏิบัติ เพื่อผลลัพธ์ที่ดี หรือสามารถแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (บุญรับ ศักดิ์มณี, 2532. หน้า 16)

การมุ่งอนาคต หมายถึง การมองสู่อนาคตของบุคคล โดยผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคต เป็นผู้ที่สามารถคาดการณ์ไกล และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม หาแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายที่ต้องการในอนาคต รู้จักการปฏิบัติให้ได้ดี รอดได้ และมีความเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อความสำเร็จในชีวิต(กนกวรรณ อุณใจ, 2536. หน้า 37)

การมุ่งอนาคต หมายถึง ลักษณะการมองอนาคตของบุคคล การคาดการณ์ไกล และการวางแผนมุ่งสู่เป้าหมายในอนาคตและสามารถเลือกตัดสินใจอย่างเหมาะสม มีความเพียรพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และอดได้ รอดได้เพื่อความสำเร็จในชีวิต (จักรวาล ภูวนันท์, 2537. หน้า 38)

การมุ่งอนาคต หมายถึง ลักษณะการมองอนาคตของบุคคล การคาดการณ์ และการรู้จักวางแผนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในอนาคต รู้จักรอคอย และมีความเพียรพยายามเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายที่วางไว้(อำพรรณ โปร่งจิต, 2545. หน้า 10)

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการมุ่งอนาคต หมายถึง ลักษณะของบุคคล ที่มีความสามารถในการคาดการณ์ และรู้จักการวางแผนการศึกษาและการประกอบอาชีพ ในอนาคตไว้ล่วงหน้าเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในอนาคต รู้จักการรอคอยผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีความเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต

ความสำคัญของการมุ่งอนาคตเป็นความสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะนำบุคคลไปสู่ ความสำเร็จที่ตนได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ โดยมีนักวิชาการและนักจิตวิทยาหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

ไพโรจน์ โตเทศ (2531. หน้า 21-22) กล่าวว่า การมุ่งอนาคตปลูกฝังให้นักเรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม ตลอดจนเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆทั้งในอดีต ปัจจุบัน และให้รู้จักวางแผนล่วงหน้าได้

สมจิตต์ เพิ่มพูล (2532. หน้า 52) กล่าวว่า การมุ่งอนาคตเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับเด็ก ในการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคต โรงเรียนจึงเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่จะเริ่มกำหนด จุดประสงค์และวิธีการศึกษาโดยพิจารณาอนาคตมิใช่อดีต

บุญรับ ศักดิ์มณี (2532. หน้า 7-8) กล่าวถึง ความสำคัญของการมุ่งอนาคตว่าเป็น การคำนึงถึงอนาคตและควบคุมพฤติกรรมไปสู่แนวทางนั้น ทำให้บุคคลสามารถปรับวิธีการ และเป้าหมายให้ถูกต้องและสัมพันธ์กัน

จันทนา นนทิก (2533. หน้า 32-33) กล่าวว่า บุคคลที่มีเป้าหมายหรือมีการกำหนด สิ่งที่ต้องการไว้ล่วงหน้าชัดเจน ย่อมมีความตั้งใจและใช้ความพยายามอย่างจริงจังในการกระทำ พฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายในอนาคตซึ่งเป้าหมายจะมีหน้าที่สำคัญ 2 ประการ ที่เป็นพื้นฐาน ของแรงจูงใจที่มุ่งตรงไปสู่พฤติกรรม คือ

1. เป้าหมายจะกำหนดแนวทางการตัดสินใจว่าควรจะใช้ความพยายามเท่าใด ในการทำงานนั้น
2. เป้าหมายมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมการทำงาน โดยต้องตระหนัก ถึงความสำคัญ

พระเทพเวที (2531. หน้า 25) ให้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการมุ่งอนาคต ไว้ว่า คนที่พัฒนา มีปัญญา มีชีวิตที่ดี ควรรู้จุดมุ่งหมายของชีวิต เพื่อจะได้มีแนวทางในการดำเนิน ชีวิตที่ดีงาม และใช้สำรวจตนด้วยตนเอง จะได้มีความมั่นใจในการที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป อีกทั้ง นาดยา บิลันธนานนท์ (2531. หน้า 6) กล่าวว่า การมุ่งอนาคตเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็น ความสัมพันธ์ระหว่างอนาคตกับสมรรถภาพทางการเรียน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ ในตนเองและสามารถปรับตัวได้ดี และ รังสรรค์ เพ็งฮู (2531. หน้า 81) กล่าวว่า บุคคลที่ขาด แรงจูงใจที่จะสร้างอนาคตของตนเอง นอกจากนี้ รัตนา ประเสริฐสม (2526. หน้า 36-37) กล่าวว่า วิธีการต่าง ๆ ที่บุคคลใช้แก้ปัญหาในวัยต่อๆมานั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะการหยั่งรู้ เวลาในอนาคตหรือการมุ่งอนาคต ที่บุคคลเคยคิดไว้ตั้งแต่วัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น สมคิด บุตร สนม (2541. หน้า 16) กล่าวว่า การมุ่งอนาคตเป็นคุณลักษณะหนึ่งและมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะการเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ และมีจริยธรรมสูงซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ บุคคล ที่มีลักษณะการมุ่งอนาคตจะมีลักษณะดังต่อไปนี้สามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของ อนาคตและตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสมหาแนวทางแก้ปัญหาและวางแผนดำเนินการ เพื่อเป้าหมายในอนาคต รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการอดได้รอได้อย่างเหมาะสม

จากความสำคัญของการมุ่งอนาคตดังกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะการมุ่งอนาคต เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถในการคาดการณ์ไกล โดยเห็นความสำคัญของอนาคต รู้จักการวางแผนไว้ล่วงหน้า และสามารถตัดสินใจในการกระทำสิ่งใดอย่างเหมาะสม หาแนวทาง แก้ปัญหาเพื่อเป้าหมายในอนาคต

ลักษณะของบุคคลที่มุ่งอนาคตจะเป็นบุคคลที่รู้จักการวางแผนไว้ล่วงหน้า ที่จะกระทำ สิ่งใดให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งได้มีการศึกษารวบรวมไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่นๆ (2529. หน้า 100) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มุ่งอนาคตและสามารถควบคุมตนเองไว้ ดังต่อไปนี้

1. สามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของอนาคตและตัดสินใจและกระทำอย่างเหมาะสม
2. หาแนวทางแก้ไขและวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายในอนาคต
3. รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการอดได้รอได้อย่างเหมาะสม
4. สามารถให้รางวัลและลงโทษตนเองเมื่อกระทำไม่เหมาะสม

วุฒิพงษ์ ทองก้อน (2541. หน้า บทคัดย่อ) กล่าวว่า ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สามารถคาดการณ์ไกล หมายถึง ความสามารถในการคาดคะเนแนวโน้มของเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในอนาคต เห็นความสำคัญของอนาคต และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม
2. สามารถวางแผน หมายถึง ความสามารถในการตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงานเพื่อให้งานเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีขั้นตอนตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ รู้และตระหนักถึงความสำคัญในการวางแผน มีความสามารถในการจัดระบบงานเพื่อให้สำเร็จไปด้วยดี
3. สามารถควบคุมตนเอง หมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนเองให้กระทำหรืองดเว้นการกระทำพฤติกรรมบางอย่างตามความต้องการของตนเอง เพราะเล็งเห็นผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังมีความเชื่อในบทของการกระทำ

พรทิพย์ เจนจริยานนท์ (2542. หน้า 15) กล่าวว่าผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะเป็นผู้ที่สามารถคาดการณ์ไกล วางแผนเพื่อเป้าหมายที่ต้องการในอนาคต มีแนวโน้มในการแก้ปัญหา และสามารถตัดสินใจเลือกกระทำได้อย่างเหมาะสม มีความเพียรพยายามและอดได้ รอได้เพื่อความสำเร็จในอนาคต

เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 24) กล่าวว่าบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการคาดการณ์ไกลและวางแผนถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต สามารถควบคุมตนเองให้กระทำหรืองดเว้นการกระทำพฤติกรรมตามความต้องการของตนเอง มีความเพียรพยายามในการอดทนรอเพื่อบรรลุผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ลักษณะของบุคคลที่มุ่งอนาคตที่กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า บุคคลที่มีลักษณะการมุ่งอนาคตเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ไกล มีการวางแผนการณืไว้ล่วงหน้า มองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามการกระทำที่เหมาะสม มีความอดทน พยายาม รอคอย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) เมื่อบุคคลนั้นมองโลกในแง่ดีแล้วย่อมทำให้บุคคลนั้นมีเป้าหมายที่จะมีความพยายามที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้ด้วยการที่จะเอาชนะกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อาทิเช่น จากงานวิจัยของ เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 65) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า การมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ น้ำฝน ประทุมชัย (2548. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านการมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับ เมธาวดี สังขะมาน (2548. หน้า 89) ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านการมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมใจ จุฑาผาด (2549. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตัวแปรด้านการมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับการมุ่งอนาคต ดังเช่น งานวิจัยของ สุนิสา สิริวิพันธ์ (2541. หน้า 61-66) ได้ศึกษาลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 2 พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 2 มีลักษณะมุ่งอนาคตอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกดขี่และปล่อยปละละเลย และนักเรียนร้อยละ 98.70 มีความเห็นว่าลักษณะมุ่งอนาคตจำเป็นต่อนักเรียน ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม(2520.หน้าบทคัดย่อ)

ได้ทำการศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 11-25 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,400 คน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคต อัมพร วงศ์ใหญ่ (2542. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความทันสมัยของพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจในตนเองด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายของนักเรียนชาวเขาเผ่าเย้าในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสุนน และใช้เหตุผลมีอิทธิพลทางตรงต่อลักษณะมุ่งอนาคต ($p < .05$) เช่นเดียวกับ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, อรพินทร ชูชม และสุภาพร ลอย (2529. หน้า 256) ได้ศึกษาการควบคุมอิทธิพลสื่อสารมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย พบว่า เยาวชนไทยที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงยอมรับการควบคุมสื่อจากบิดา มารดา มากและชอบรับสื่อมวลชนที่เหมาะสมโดยเฉพาะ ด้านโทรทัศน์และสิ่งตีพิมพ์ และเป็นเยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสุนนจากผู้ปกครอง

นอกจากนี้ยังพบว่าบุคลิกภาพและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับมุ่งอนาคต ดังเช่น ปิยะกาญจน์ กิจอุดมทรัพย์ (2540. หน้า 63 – 73) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตของนักศึกษา หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น วิทยาลัยสารพัดช่าง กรุงเทพมหานคร จำนวน 960 คน พบว่า บุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคตของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ลักษณะมุ่งอนาคตของนักศึกษา คือ บุคลิกภาพ ซึ่งสามารถพยากรณ์ลักษณะมุ่งอนาคตของนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษาที่มีบุคลิกภาพแบบเอ เป็นนักศึกษาที่ต้องการทำงานแข่งกับเวลารักความก้าวหน้า มีความเพียรพยายามที่จะฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อประสบความสำเร็จในการทำงาน พรทิพย์ เจนจริยานนท์ (2542. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดตรัง พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ บุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 อำพวรรณ โปรงจิต (2545. หน้า 66) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาลำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2544 จำนวน 378 คน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะมุ่งอนาคตโดยภาพรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการคาดการณ์ และด้านการรอคอย สัมพันธ์ทางบวกกับ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เนตรชนก พุ่มพวง (2546. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อลักษณะการมุ่งอนาคต คือ บุคลิกภาพ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อัญชลี สุดเสน่ห์ (2548. หน้า 79-81) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะมุ่งอนาคตและอัตมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่าง นักเรียนที่มีการอบรมเลี้ยงดู แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และบุคลิกภาพแตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกันจะมีลักษณะมุ่งอนาคตแตกต่าง และนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแตกต่างจะมีลักษณะมุ่งอนาคตและอัตมโนทัศน์แตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมุ่งอนาคตสรุปได้ว่า การมุ่งอนาคตเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และบุคลิกภาพ อีกด้วย

อัตมโนทัศน์

อัตมโนทัศน์ (Self - Concept) เป็นความคิดเห็น ความเชื่อเป็นองค์ประกอบของความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นและเป็นการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะความสามารถการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมเป็นค่านิยมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ รวมทั้งยังเป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ของบุคคลด้วย (Stuart & Sundeen, 1983. p. 243) โรเจอร์ส (ศิริวัฒน์ สาพุทธา, 2545. หน้า 62 อ้างอิงจาก Rogers, 1992. p.136) ได้ให้ความหมายของ อัตมโนทัศน์ว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองในเรื่องของบุคลิกลักษณะ รูปร่าง ความสามารถที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เจอร์ซิลด์ (Jersild, 1973. p.7) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์คือโลกภายในของบุคคลซึ่งเป็นผลรวมของความคิดความรู้สึกที่ทำให้บุคคลรับรู้ถึงความเป็นอยู่ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกลักษณะทางกาย สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด นิสัย ความประพฤติ และค่านิยม ปณิธาน ชาติการณ (2544. หน้า47) กล่าวถึง อัตมโนทัศน์ว่า เป็นภาพของตนเองซึ่งเกิดจากความเชื่อ ความรู้สึก เจตคติ การรับรู้การตีความเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ ความสามารถและคุณค่าของตนเอง สถิต วงศ์สวรรค์ (2540. หน้า 81) ให้ความหมายของคำว่า "self" หรือตน หรือ อัตตาว่า หมายถึง กระบวนการที่ตนมองตนเองเป็นความรู้สึกนึกคิดทั้งหมดเกี่ยวกับตนเอง (ถวิล ธาราโรจน์, 2543 อ้างอิงจาก พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2527. หน้า 23) ได้อธิบายความหมายของตนว่าเป็นวิถีทางที่ตนเป็นของตนเองเป็นแก่นแท้ที่แน่นอน รวมทั้งบุคลิกภาพ สติปัญญา ความสามารถ นิสัยใจคอ รูปร่างลักษณะ หน้าตาตนเองอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามพัฒนาของตน ฟิชท์ กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จของชีวิตมนุษย์ แอนดรีดี (ปณิธาน ชาติการณ, 2544. หน้า 64 อ้างอิงจาก Andredi, 1981.p.324) ซึ่งอัตมโนทัศน์ของบุคคลประกอบด้วยหลาย ๆ ด้านรวมกัน

คือในด้านการเห็นคุณค่าตนเอง การเข้าใจในตนเองและการยอมรับตนเองซึ่งเป็นความสามารถ และเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของบุคคล (สมจิต หนูเจริญกุล, 2537. หน้า 19 – 20) ที่จะทำ บุคคลเกิดแรงจูงใจในการกระทำหรือปฏิบัติการดูแลตนเอง (สุวัฒน์ วัฒนาวงศ์, 2524. หน้า 39) การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาในสถานการณ์ต่างๆขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นรับรู้เกี่ยวกับตนเอง อย่างไร การรับรู้กับตนเองจึงมีอิทธิพลอย่างมาก ในการกำหนดพฤติกรรมการรับรู้ของบุคคล ในเวลาที่เฉพาะขึ้นอยู่กับความคิดที่บุคคลที่เกี่ยวกับตนเองและความสามารถของตนเอง คอมบ์ และชาวจีย์(ปนัดดา ชาติการณ, 2544. หน้า 65 อ้างอิงจาก Comb&Snygy, 1959. p. 105) ดังนั้น ความคิดเกี่ยวกับตนเองหรือมโนทัศน์จึงเป็นตัวแปรพื้นฐานที่จะกำหนดหรือควบคุมการรับรู้ และพฤติกรรมของบุคคล

จึงสรุปได้ว่า อัตมโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเกี่ยวกับตนเองในเรื่อง บุคลิกลักษณะ การปรับสภาพอารมณ์ สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด อุปนิสัย การคบเพื่อน การทำงานทำงานร่วมกับคนอื่น ที่บุคคลได้รับจากประสบการณ์ต่อเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจมีทั้งความรู้สึกที่ดีและไม่ดี

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์

มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมหลายท่าน เช่น

1. ทฤษฎีอัตมโนทัศน์ของโรเจอร์ส (Rogers, 1992. pp.134-136) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับอัตมโนทัศน์ คือ การมองตนเองโดยการรับรู้และไตร่ตรองจากเจตคติและจินตนาการ เป็นตัวกระตุ้นที่นำไปสู่พฤติกรรม โรเจอร์สยังกล่าวอีกว่าอัตมโนทัศน์เป็นความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการรับรู้เกี่ยวกับตนเองที่สามารถถูกประเมินได้จากการรับรู้ตนเอง 3 ด้าน คือ

1.1 ด้านสัมฤทธิ์ผล (Academic Value) คือความรู้สึกต่อตนเองในด้านสติปัญญา ทักษะ และความสามารถในด้านต่าง ๆ

1.2 ด้านการปรับอารมณ์ (Emotional Adjustment) คือความรู้สึกต่อตนเองตาม ความกดดันทางอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ความเครียด ความสุข ความภาคภูมิใจความเศร้า ฯลฯ

1.3 ด้านสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) คือ ความรู้สึกต่อตนเองในด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสามารถในการคบเพื่อน และความสามารถในการร่วมงานกับเพื่อน

2. ทฤษฎีพัฒนาการของ อิริคสัน (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2534. หน้า 145) อิริคสัน ได้กล่าวว่าบุคคลที่มีอายุ 12-17 ปี ในวัยนี้จะเป็นวัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว ร่างกาย และสติปัญญา ของเด็กพัฒนาการใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ บางครั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนเด็ก ไม่แน่ใจว่าจะอะไรเกิดขึ้น การรู้จักตนเองและการยอมรับตนจึงเป็นปัญหาที่สำคัญของวัยรุ่นสังคมเข้า มารับบทบาทต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กที่ทำให้เด็กวัยนี้เกิดความว้าวุ่น ไม่แน่ใจ ในบทบาทหน้าที่ตนเอง เด็กวัยนี้ต้องทดลองปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ก่อนที่เขาจะก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ คือ

2.1 การรู้จักใช้เวลาให้ถูกต้องและมีประโยชน์

2.2 สร้างความมั่นใจในตนเอง กล้าที่จะทำตามความสามารถของตนเองกล้าเผชิญ ปัญหา และหาทางแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ

2.3 ทดลองบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้

2.4 ตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงาน ตั้งระดับความสำเร็จ

2.5 สร้างบทบาททางเพศของตนเอง

2.6 รู้จักเป็นผู้นำและผู้ตาม

2.7 สร้างอุดมคติและแนวดำเนินชีวิต และรู้จักพัฒนาเปรียบเทียบกับผู้อื่น

ถ้าลักษณะทั้ง 7 ได้รับการสนับสนุน และเปิดโอกาสให้เด็กทดลองปฏิบัติอย่างเต็มที่เด็ก วัยรุ่นก็ไม่มีปัญหาและสามารถค้นหาบทบาทและหน้าที่ของเขาเอง เพื่อเขาจะได้รู้จักตัวเขาเองดีขึ้น แต่ถ้าเขาได้รับการขัดขวาง หรือ ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในชีวิต ทำให้เขาไม่รู้จักตนเอง ซึ่งจะทำให้เขาพัฒนาในขั้นต่อไปของเขาไม่มีแนวโน้มที่ล้มเหลวไปด้วย

โครงสร้างของอัตมโนทัศน์

มาส และชาวายชัน (ประสาธ อิศรปริดา, 2538. หน้า 88 อ้างอิงจาก Mas & Shavaison, 1985. pp.107-125) ได้อธิบายถึงโครงสร้างของอัตมโนทัศน์ไว้ดังนี้

โครงสร้างของมโนทัศน์ทั่วไป จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. อัตมโนทัศน์ด้านวิชาการ (Academic Self-Concept) เป็นภาพของบุคคลที่มอง ความสามารถในการเรียนวิชาต่าง ๆ ของตน

2. อัตมโนทัศน์ที่ไม่เกี่ยวกับวิชาการ (Nonacademic Self-concept) เป็นภาพของ บุคคลที่แต่ละบุคคลมองตนเองในด้านลักษณะทางกาย และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่งจำแนกได้เป็น ความสามารถทางกาย (Physical Ability) รูปร่างหน้าตา (Physical Appearance) ความสัมพันธ์ กับพ่อแม่ (Parental Relationship)

ความสำคัญของอัตมโนทัศน์ที่มีความสำคัญต่อบุคลิกภาพ สถิต วงศ์สวรรค์
(2540. หน้า 116) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. อัตมโนทัศน์มีผลต่อพฤติกรรมที่ตนเองแสดงออกจากผลการวิจัยพบว่า คนที่มี
อัตมโนทัศน์ดีมักจะมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนคนที่มีอัตมโนทัศน์ไม่ดีก็มักจะมองโลกในแง่ร้าย
นอกจากนั้นบางคนก็มีท่าทางที่คนอื่นดูแล้วขัดเคืองตา หาวายโศ โห้ง บางคนดูท่าทางสงบ
เสถียร บางคนสุภาพ บางคนก้าวร้าว ขึ้นอยู่กับอัตมโนทัศน์ของบุคคลนั้นด้วย ถ้าตัวตนในความเป็นจริง (Real Self) ของตนไม่สอดคล้องกับตัวตนตามอุดมคติ (Ideal Self) แล้วมักจะเกิดปัญหา
หรือความคับข้องใจขึ้น เช่นบางคนคิดว่าตนเองฉลาดแต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นคนโง่ ทำอะไร
ผิดพลาดเสมอ เขาก็จะเกิดความเครียด เช่น เรียนไม่เก่งนึกว่าครูแกล้ง

2. ช่วยให้เข้าใจ พยากรณ์ และเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้อื่นได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
ต่อครู ผู้ปกครอง จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักแนะแนว ฯลฯ ที่จะนำความรู้เรื่องนี้ไปใช้ในการช่วย
เหลือเด็กในวงการศึกษาถือว่าครูมีส่วนให้เด็กปรับตัวด้านการเรียน ด้านสังคมและอื่น ๆ เพราะครู
ไม่ใช่ทำหน้าที่สอนแต่อย่างเดียวนั่นแต่จะช่วยให้เกิดเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวได้ (Well-
adjusted Person) ด้วย

3. การวัดและการประเมินผลตนเองคนทุกคนจะวัดและประเมินผลตนเองอยู่
ตลอดเวลา ตัวเราดีเด่น หรือด้อยกว่าคนอื่นอยู่เพียงไรถ้ารู้สึกว่ามันดีก็พอใจ ถ้ารู้สึกด้อย
กว่าก็พยายามหาสิ่งที่ดีมาเป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดปมเด่นขึ้น และรู้สึกเป็นสุขใจ แต่ถ้าคิดว่าตนเอง
ด้อยกว่าผู้อื่นทุกทางก็เป็นปมด้อย มีความน้อยเนื้อต่ำใจตลอดเวลา และโดยปกติแล้วคนเรามักจะ
เอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นอยู่เสมอทำให้ชีวิตไม่ค่อยมีความสุข เช่นเดียวกับ ถวิล ธาราโรจน์
(2543. หน้า 141) ได้กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ของบุคคลจะมี 2 แนวทาง คือ

3.1 แนวทางบวก หรือดี หรือสูง หมายถึง บุคคลมีทัศนคติต่อตนเองในแง่ดี เช่น
ฉันเป็นคนดี ฉันเป็นคนมีคุณค่า ซึ่งขอเรียกว่าอัตมโนทัศน์ทางบวก

3.2 แนวทางลบ หรือไม่ดี หรือต่ำ หมายถึง บุคคลมีทัศนคติต่อตนเองในแง่ไม่ดี เช่น
ฉันเป็นคนไม่ดี ฉันเป็นคนไม่มีคุณค่า ซึ่งขอเรียกว่าอัตมโนทัศน์เชิงลบ

ถ้าบุคคลรู้สึกหรือมีความเชื่อเกี่ยวกับตนเองในแง่บวก เขาก็มีแนวโน้มที่จะมีอัตมโนทัศน์
สูง บุคลิกภาพของบุคคลมาจากพื้นฐานทั้งหมด หรือบางส่วนของอัตมโนทัศน์ของบุคคลนั่นเอง
บุคคลนั้นใช้เวลาในการพัฒนาอัตมโนทัศน์เป็นปีๆโดยอาศัยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับตนเอง
จากบุคคลอื่น อัตมโนทัศน์ในปัจจุบันของบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากวิถีทางที่บุคคลอื่นได้ปฏิบัติ
ต่อเขา พ่อแม่จะพูดว่า “ลูกเป็นเด็กฉลาด” “แม่เชื่อว่าลูกทำได้” หรือพ่อแม่บางคนอาจทำร้ายด้วย

คำพูดว่า“ทำไมเจ้าโง่เสียจริงๆ” การสร้างอัตมโนทัศน์ในช่วงต้นๆของชีวิตจะมีผลให้เกิดอัตมโนทัศน์ในปัจจุบัน

เมื่อบุคคลเจริญเติบโตเข้าสู่วัยรุ่น ครูและเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์อย่างเด่นชัด เช่น คุณเป็นคนที่ใคร ๆ ก็ชอบ คุณเป็นคนที่ใคร ๆ ก็รู้จัก คุณเป็นส่วนหนึ่งในทีมรักกีฬา คุณมักจะถูกเลือกเป็นคนแรกๆเสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พัฒนาอัตมโนทัศน์ในเชิงบวก เมื่อบุคคลอายุประมาณ 20 ปี ซึ่งจะแรกเริ่มเป็นผู้ใหญ่ อัตมโนทัศน์ซึ่งได้รับการพัฒนามาแล้ว จะขยายเพิ่มขึ้นโดยได้จากการทำงาน จากการแต่งงาน มีบุตร มีเจ้านาย มีลูกน้อง มีเพื่อนร่วมงาน จะทำให้บุคคลมีโอกาสดัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างกว้างขวางมนุษย์สัมพันธ์ของบุคคลจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเขา อย่างไรก็ตามอัตมโนทัศน์อาจเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวเป็นพลวัต (Dynamics) อยู่ตลอดเวลา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า อัตมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) เพราะว่า บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์สูงจะทำให้บุคคลนั้นจะมีความมุ่งมั่นที่จะกระทำการใดแล้วย่อมต้องการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพื่อที่จะเอาชนะอุปสรรคเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้คาดหวังเอาไว้ และเป็นการกระตุ้นให้บุคคลนั้นมีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) มากยิ่งขึ้นด้วย เช่นกัน ดังเช่น งานวิจัยของ เมธาวดี สังขะมาน (2548. หน้า 89) ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านอัตมโนทัศน์ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ในทางลบได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากการศึกษางานวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ ดังเช่น งานวิจัยของ โอว์วู (จันทร์ทนต์ ล้อประเสริฐพร, 2544. หน้า 74 อ้างอิงจาก Oluwu, 1983. pp. 131 – 143) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของวิธีการอบรมเลี้ยงดูกับอัตมโนทัศน์ โดยศึกษากับกลุ่มวัยรุ่นจำนวน 686 คน โดย 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นชาวอังกฤษ ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และตอบแบบวัดอัตมโนทัศน์ ซึ่งพบว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่น ซึ่งสอดคล้องกับ ลิโตสกีและดุษะค

(สถิต วงศ์สุวรรณ, 2540. หน้า 126 อ้างอิงจาก Litosky & Dusek ,1985. pp. 373 – 387) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้วิธีการอบรมเลี้ยงดูกับการพัฒนาอัตมโนทัศน์ในวัยรุ่นเกรด 7 – 9 ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของการรับรู้วิธีการอบรมเลี้ยงดูของวัยรุ่นกับอัตมโนทัศน์ ผลการวิจัยยืนยันในเรื่องการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบที่พ่อแม่ให้เด็กได้อำนาจของตนในการกระทำการต่างๆได้อย่างเต็มที่และเปิดโอกาสให้

เรียนรู้ความสามารถของตนเอง โทมัส และแมคคลุสกี (ดรูณี ขอเจริญ, 2546. หน้า 56 อ้างอิงจาก Thomas & McClusky, 1992) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและอัตรานักเรียนของวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีอัตรานักเรียนสูงจะมีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบอบอุ่นและได้รับการยอมรับมากกว่านักเรียนที่มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบมุ่งร้ายต่อกันและแบบเข้มงวด วรพงษ์ นันทลักษณ์ (2537. หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูและอัตรานักเรียนของผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์และคดีอาญาทั่วไป เฉพาะกรณีของเรือนจำกลางขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปละละเลยกับอัตรานักเรียนของผู้ต้องขังมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับ คณิต ฤทธิรอด (2537. หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการเปรียบเทียบในภาพแห่งตนและการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้ของนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมปกติทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีพฤติกรรมปกติทั่วไป ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันมีในภาพแห่งตนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พรรณวดี จันทราช (2544. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตรานักเรียนของนักเรียนที่มีพฤติกรรมผิดวินัยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตรานักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ศิริวัฒน์ สาพูธา (2545. หน้า 68) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบคุณธรรม และอัตรานักเรียนของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดหนองคายที่มีการอบรมเลี้ยงดูและระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอัตรานักเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย เกสร จัจุบัน (2532. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาแบบของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อคุณลักษณะทางอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับอัตรานักเรียน โดยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะทำให้เด็กมีอัตรานักเรียนสูงกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและเข้มงวด

นอกจากนี้ยังพบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับอัตรานักเรียน ดังเช่น วู (ศิริวัฒน์ สาพูธา, 2545. หน้า 63 อ้างอิงจาก Wu, online. 1998) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชาวจีน นักเรียนอเมริกันและนักเรียนฟิลิปปินส์กับนักเรียนอเมริกัน ผลการวิจัยพบว่า เอกลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยไม่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แต่พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่ออัตรานักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กันต์ฤทัย คลังพหล (2546. หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย

บางประการกับอัตมโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดู แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ และพบว่าการมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ อาทิเช่น งานวิจัยของ ดร.ณิ ขจรเจริญ (2546. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ ของนักศึกษา ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตมโนทัศน์สรุปได้ว่าอัตมโนทัศน์ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการมุ่งอนาคต

ความเครียด

ความหมายของความเครียด นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของความเครียดไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ความเครียดเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของร่างกายและจิตใจต่อสิ่งเร้า เกิดการปรับตัว โดยแสดงออกในลักษณะของความวิตกกังวล ความรู้สึกกดดัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ เกิดการเป็นโรคได้ง่าย เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ สิ่งที่มีลักษณะทางกายภาพ เช่น อุณหภูมิร้อนจัด หนาวจัด สารพิษต่างๆ ความไม่สมบูรณ์ของสังคม หน่วยงาน ครอบครัว เป็นต้น (นพรัตน์ แก่นาคำ, 2524; ศิรินันต์ จูฑะเดมิย์, 2524; ศรีนวล ไสสเสถียร, 2527; วัชรรัตน์ หลิมรัตน์, 2527; นราธร ศรีประสิทธิ์, 2529)

กรมการแพทย์ (กรรณิการ์ ค่ายหนองสรวง, 2541. หน้า11 อ้างอิงจาก กรมการแพทย์ 2533. หน้า 2) ได้ให้ความหมายของความเครียดไว้ว่าความเครียด คือการที่จิตใจของบุคคลคาดว่าจะเป็นเรื่องยาก เรื่องที่ฝังใจหรือเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคล ซึ่งบุคคลจะต้องทุ่มเท กำลังกาย กำลังใจทั้งหมดที่มีอยู่เข้าแก้ไขหรือเข้าต่อสู้กับปัญหานั้น ๆ

ชูทิพย์ ปานปรีชา (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า59 อ้างอิงจาก ชูทิพย์ ปานปรีชา, 2534. หน้า 482) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

1. ความเครียดเป็นภาวะทางจิตใจที่กำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในตัวตนหรือนอกตัวตน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง หรือคาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นปัญหามาจากความผิดปกติทางร่างกายหรือจิตใจ

2. ความเครียดเป็นปฏิกิริยาทางจิตใจตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งที่มีมากระตุ้นซึ่งเป็นปัญหาที่กำลังเผชิญ

3. ความเครียดเป็นความรู้สึกไม่พอใจ ไม่สบายใจ เสมือนจิตใจถูกบีบคั้นให้ต้องเผชิญกับสิ่งเร้า ความรู้สึกดังกล่าวทำให้เกิดความแปรปรวนทั้งทางร่างกายและจิตใจ

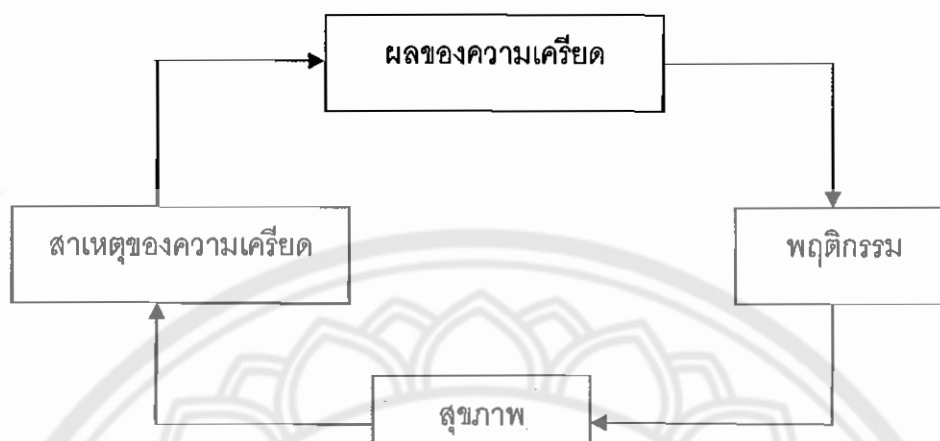
กรมสุขภาพจิต (กรรณิการ์ ค่ายหนองสรวง, 2541.หน้า11 อ้างอิงจาก กรมสุขภาพจิต 2541, หน้า 98) ได้ให้ความหมายของความเครียดไว้ว่า ความเครียดคือการที่จิตใจของบุคคลถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าที่ทำให้ตื่นเต้นหรือวิตกกังวล ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายหรือเกิดอาการผิดปกติทางร่างกายขึ้นได้ หากความเครียดนั้นมีมากและคงอยู่เป็นเวลานาน

จอห์นสัน (กรรณิการ์ ค่ายหนองสรวง, 2541.หน้า11 อ้างอิงจาก จอห์นสัน Johnson, 1990.pp.243-245) กล่าวว่า ความเครียด หมายถึง การตอบสนองของร่างกายโดยทั่วไป หรือไม่เฉพาะเจาะจงซึ่งเป็นสัญญาณให้รู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสมเพื่อที่จะได้กลับคืนสู่ภาวะปกติ อารมณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเครียดได้แก่ ความโกรธ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ และความเครียดในระดับสูง อาจก่อให้เกิดปัญหาทางด้านร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ แผลพุพอง ปวดกล้ามเนื้อ เป็นต้น

จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า ความเครียด เป็นภาวะที่บุคคลรู้สึกวุ่นวายวิตกกังวล จากสถานการณ์ต่างๆก่อให้เกิดความไม่สบายใจ วิตกกังวลทำให้มีอาการแสดงออกมาหลายอย่าง ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ เช่น ดึงกลไกป้องกันตนเองออกมาใช้ การเปลี่ยนพฤติกรรม หรือการกระทำสิ่งใด ๆ เพื่อให้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นดังกล่าวลดน้อยลง สบายขึ้นและเกิดความสมดุลของร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเครียด

ฟาร์เมอร์ โมนาฮาน และ เฮเคเลอร์ (จิวิวรรณ กาพย์เกิด, 2536. หน้า 19 อ้างอิงจาก Farmer, Monahan & Hekeler, 1984 .pp. 20-24) ได้กล่าวถึงความเครียดที่เกี่ยวข้องกับวงจรสุขภาพ (Health Cycle) ซึ่งมีกระบวนการดังนี้ ดังภาพ 5

ภาพ 4 แสดงวงจรสุขภาพ

จากภาพวงจรสุขภาพประกอบด้วย

1. สาเหตุของความเครียด (Source of Stress) มีสาเหตุได้หลายทาง ตั้งแต่ตัวบุคคล ครอบครัว สภาพแวดล้อมในการทำงาน บ่อยครั้งที่ความเครียดเกิดจากปัจจัยหลายอย่างพร้อมกัน
2. ผลของความเครียด (Effect of Stress) โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความเศร้า ความวิตกกังวล ความหงุดหงิด อุนเฉียว และมีผลทางสรีระ เช่น ปวดศีรษะ ท้องปั่นป่วน ซึ่งผลของความเครียดนั้นเป็นปฏิกิริยาของร่างกายที่มีต่อสาเหตุของความเครียดในสถานการณ์นั้น ๆ
3. พฤติกรรม (Behavior) สืบเนื่องมาจากผลของความเครียดเป็นการกระทำที่สัมพันธ์กับความรู้สึก เช่น บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย อันเนื่องมาจากชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เหนื่อยมาก ดังนั้น ผลของความเครียดจึงสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้
4. สุขภาพ (Health) ในที่นี้หมายถึงทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต แต่เนื่องจากลักษณะธรรมชาติของความเครียดนั้น อาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางบวก เช่น มุ่งมั่นที่จะเผชิญกับสถานการณ์ หรือ พฤติกรรมทางลบ เช่น ท้อแท้ สิ้นหวัง จากรูปจะเห็นเส้นลูกศร คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อสุขภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมนั้นจะเป็นพฤติกรรมทางบวก หรือพฤติกรรมทางลบ

มีนักจิตวิทยา ที่พูดถึง ความเครียดในรูปทฤษฎีไว้ คือ เซลเย (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 58 อ้างอิงจาก Selye, 1974 .pp. 31-64) ได้เสนอทฤษฎีความเครียดชื่อว่า "Selye Stress Theory" กล่าวว่าเมื่อร่างกายถูกคุกคามด้วยความเครียด หรือถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าบางอย่างจนทำ

ให้เกิดความเครียด ซึ่งอาจเป็นสิ่งดีหรือไม่ดีจะทำให้ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป และเกิดการตอบสนอง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาและชีวเคมีทางร่างกาย การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ เรียกว่า การปรับตัว (General Adaptation Syndrome) โดยแบ่งปฏิกิริยาของร่างกายที่ต่อต้านความเครียดไว้ 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะสัญญาณอันตราย (Alarm Reaction Stage) เป็นระยะเริ่มต้นของการมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นหรือที่มากคุกคาม ซึ่งทำให้เกิดขึ้นในระยะเวลานับไม่ถ้วนที่จนถึง 48 ชั่วโมง และแบ่งย่อยออกเป็น 2 ระยะ คือ

1.1 ระยะตกใจ (Phase of Shock) อาจเกิดขึ้นได้ในทันที เพราะร่างกายปรับตัวไม่ทัน ฮอริโมนจากต่อมหมวกไตยังหลั่งออกมาไม่เพียงพอ อาจจะมีอาการแสดงออกมาหลายอย่าง เช่น หัวใจเต้นเร็ว แรงดันโลหิตลดลง การทำงานของไตผิดปกติ ทำให้ปัสสาวะน้อยหรือผิดปกติ การเปลี่ยนแปลงในระยะนี้ร่างกายไม่พร้อมที่จะมีการปรับตัว และ ถ้าดำเนินต่อไปร่างกายจะถูกใช้พลังงานหมดไปภายใน 24-48 ชั่วโมง แต่ถ้าร่างกายทนไม่ได้ในระยะนี้ก็จะเข้าไปสู่ระยะต่อไป

1.2 ระยะต่อต้านภาวะตกใจ (Phase of Counter Shock) ถ้าร่างกายมีการปรับตัวได้ดี ก็คือมีการหลั่งฮอริโมนจากต่อมหมวกไตมากพอที่จะทำให้อาการดีขึ้น ระบบต่าง ๆ ของร่างกายเริ่มประสานกันอย่างมีระบบระเบียบจนเข้าสู่ระยะต่อไป

2. ระยะต่อต้าน (Stage of Resistance) เป็นระยะที่บุคคลคิดหาวิธีที่จะนำมาใช้ในการปรับตัวเพื่อต่อสู้กับภาวะเครียด ระยะนี้จะมีการแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทางร่างกายจะมีการกระทำโดยตรง ทางด้านจิตใจอาจจะมีการใช้กลไกทางจิต พฤติกรรมที่แสดงออกมาจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของสิ่งที่มากระตุ้น หากการปรับตัวโดยใช้กลวิธีต่างๆ อย่างเต็มที่ต่อสิ่งที่คุกคามได้ดี ผลที่ตามมาคือ อาการอาจจะดีขึ้นหรือหายไป แต่ถ้ายังได้รับสิ่งที่มากระตุ้นที่ก่อให้เกิดความเครียดอยู่ ร่างกายก็จะสูญเสียการปรับตัวอีกและเข้าสู่ระบบต่อไป

3. ระยะหมดกำลังใจ (Stage of Exhaustion) คือระยะที่ไม่สามารถปรับตัวได้ เนื่องจากมีความเครียดสูง รุนแรงและนานเกินไป ร่างกายหมดกำลังใจ อาการที่เกิดขึ้นในระยะสัญญาณอันตรายก็จะกลับมาอีก ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือ หรือประคับประคองอย่างเพียงพอ กลไกการปรับตัวก็จะล้มเหลว เกิดโรคและเสียชีวิตในที่สุด

การที่บุคคลจะตัดสินเหตุการณ์ว่าเป็นความเครียดหรือไม่ และเป็นความเครียดชนิดใด รุนแรงมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยสถานการณ์เฉพาะหน้า และปัจจัยด้านบุคคล นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความเชื่อของบุคคลต่อความสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ถ้าคิดว่าสามารถควบคุมได้ความเครียดนั้นอาจออกมาในลักษณะทำท่ายเมื่อใดที่มีข้อมูลใหม่ บุคคลอาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ และประเมินตัดสินใจใหม่ต่อเหตุการณ์นั้น

จากทฤษฎีความเครียด พบว่าเมื่อบุคคลประสบกับภาวะความเปลี่ยนแปลงหรือภาวะความกดดันจากสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจ ถูกคุกคามจากสิ่งอื่นทั้งภายในและภายนอกร่างกาย หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ร่างกายตกอยู่ในสภาวะขาดความสมดุลมีการประเมินสถานการณ์เพื่อหาวิธีการแก้ไข หรือลดความไม่สบายใจนั้น โดยการแสดงออกมาทางปฏิกิริยาตอบสนองของร่างกาย หรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อลดหรือคลายความกดดันโดยวิธีการแตกต่างกัน ระยะที่ใช้ก็แตกต่างกัน ถ้าแก้ไขไม่ทัน หรือไม่ได้รับความช่วยเหลือก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติกิจกรรม ทำให้มีปัญหาด้านสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ปัญหาด้านสุขภาพจิตและด้านร่างกาย

ชนิดของความเครียด

ลัคแมน และ ซอเรนสัน (เมธาวดี สังขมาน, 2548. หน้า 61 อ้างอิงจาก Luckman & Sorenson, 1987.pp.915-916) ได้แบ่งความเครียดออกเป็นด้านร่างกายและด้านจิตใจ ดังนี้

1. ความเครียดทางร่างกาย (Physical Stress) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ
 - 1.1 ความเครียดชนิดฉับพลัน (Emergency Stress) เป็นสิ่งคุกคามชีวิตที่เกิดขึ้นทันทีทันใด เช่น ได้รับบาดเจ็บ อุบัติเหตุ หรือ เกิดเหตุการณ์ที่น่ากลัวอย่างฉับพลัน
 - 1.2 ความเครียดชนิดต่อเนื่อง (Continuing Stress) เป็นสิ่งคุกคามชีวิตที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางวัย หรือสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความคับข้องใจเช่น การจราจรติดขัด เป็นต้น
2. ความเครียดทางจิตใจ (Psychological Stress) เป็นการตอบสนองอย่างทันทีทันใด เกิดขึ้นเมื่อคิดว่าจะมีอันตราย ทั้งจากคำบอกเล่าของผู้อื่นและจากประสบการณ์ในอดีตที่พบกับเหตุการณ์อันน่าตื่นเต้น ทำให้เกิดความเครียดของกล้ามเนื้อหัวใจ จนหัวใจเต้นแรงและเร็ว

ฮาเฟิน และเฟรนส์เซน (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 61 อ้างอิงจาก Hafen & Frandsen, 1988. p.13) ได้แบ่งความเครียดตามความสามารถในการป้องกันการเกิด ดังนี้

1. ความเครียดที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Avoidable Stress) เช่น ไม่ชอบสถานที่ที่มีผู้คนแออัด ไม่ชอบอากาศร้อนนอกบ้าน เป็นต้น
2. ความเครียดที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Unavoidable Stress) เช่น ความเครียดที่เกิดจากความเจ็บป่วย หรือความตาย เป็นต้น

สาเหตุของความเครียด

จตุพร เพ็งชัย (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 61 อ้างอิงจาก จตุพร เพ็งชัย, 2534. หน้า 59) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดมีหลายระดับมีดังนี้

1. ความรุนแรงของพลังผลักดันทำให้เกิดปัญหาขึ้น เช่น การสูญเสียคนรัก ความไม่สมหวัง
2. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล เช่น คนที่รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้มีความมั่นใจในตนเอง การรู้จักมองการณ์ไกล การรู้จักยืดหยุ่น การมีอารมณ์ขัน
3. ประสบการณ์ในการเผชิญหน้าปัญหาแบบนี้มาก่อน ทำให้รู้จักวิธีแก้ปัญหา ความเครียดจะลดลง
4. การประเมินความสำคัญของปัญหา ถ้าประเมินว่าสำคัญมากจะเครียดมาก ถ้ามีความสำคัญไม่มาก ความเครียดจะลดลง
5. ความรู้สึกโดดเดี่ยว หรือถ้ารู้สึกว่ามีคนช่วยเหลือจะเพิ่มระดับความเครียดมากขึ้น

ชูทิพย์ ปานปรีชา (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 62 อ้างอิงจาก ชูทิพย์ ปานปรีชา, 2534. หน้า 486-488) กล่าวถึงสาเหตุ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดแบ่งเป็นข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สาเหตุภายใน คือ ความเครียดมีสาเหตุมาจากตัวคน แบ่งได้ 2 ชนิด คือ
 - 1.1 สาเหตุทางร่างกาย เป็นภาวะบางอย่างของร่างกายที่ทำให้เกิดความเครียด ซึ่งภาวะนี้ยังไม่รุนแรงถึงขั้นเป็นโรคภาวะต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุของความเครียด ได้แก่
 - 1.1.1 ความเหนื่อยล้าทางร่างกาย
 - 1.1.2 ร่างกายได้รับการพักผ่อนไม่เพียงพอ
 - 1.1.3 รับประทานอาหารไม่เพียงพอ
 - 1.1.4 ความเจ็บป่วยทางร่างกาย

1.2 สาเหตุทางจิตใจ สภาพทางจิตใจบางอย่าง สามารถก่อให้เกิดความเครียดได้

1.2.1 อารมณ์ไม่ดี เช่น ความกลัวความวิตกกังวลความโกรธ

1.2.2 ความรู้สึกบางอย่าง เช่น สูญเสียชื่อเสียงเกียรติยศ ความภูมิใจความรู้สึกว่าตนเองผิดและเกรงว่าจะมีคนจับได้

1.2.3 ความคับข้องใจ เกิดเมื่อความต้องการถูกขัดขวางทำให้เกิดความไม่พอใจ โกรธ จิตใจถูกบีบคั้น

2. สาเหตุภายนอก คือปัจจัยต่าง ๆ นอกตัวคนที่เป็นสาเหตุ ทำให้เกิดความเครียดได้แก่

2.1 การสูญเสียสิ่งที่รัก ทั้งคนรัก ทรัพย์สิน ของรัก หน้าที่การงาน

2.2 การเปลี่ยนแปลงในชีวิต พบในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตทุกคนที่ทำให้จิตใจแปรปรวน ได้แก่ การเข้าเรียนครั้งแรก ทำงานครั้งแรก มีการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมกะทันหัน โดยไม่ได้เตรียมตัวหรือคาดคิดไว้ก่อน เช่น ย้ายงาน เป็นต้น

2.3 ภัยอันตรายต่าง ๆ ที่คุกคามชีวิตและทรัพย์สิน

2.4 การทำงานบางชนิดที่ทำให้เกิดความเครียด เช่น การทำงานที่ต้องรับผิดชอบมากมาย งานที่ต้องแข่งขัน

2.5 ทำงานที่ต้องรับผิดชอบในระดับสูง

2.6 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีหนี้สิน

2.7 สภาพสังคมเมือง ชีวิตต้องแข่งขัน อยู่กันแออัด จราจรติดขัด

ระดับของความเครียด

กรมสุขภาพจิต (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 61 อ้างอิงจาก กรมสุขภาพจิต, 2539. หน้า 3 - 4) ได้แบ่งระดับความเครียดไว้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความเครียดในระดับต่ำ จะมีผลผลักดันให้การทำงานดีขึ้น ไม่เกียจคร้านหรือเฉื่อย

2. ความเครียดในระดับปานกลาง อาจจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงาน เช่น การนอนไม่หลับ ติดเหล้า ติดยาเสพติด เป็นต้น

3. ความเครียดในระดับรุนแรง อาจทำให้เกิดการกระทำในลักษณะที่ก้าวร้าวซึมเศร้า วิตกกังวล ไม่สามารถควบคุมตนเองได้

4. ความเครียดในระยะยาวอาจทำให้เกิดโรคทางกายได้ เช่น โรคกระเพาะ โรคหัวใจ รวมทั้งแก่เร็ว อายุสั้น

อรุณเดช จันทรงามศรี (2542 .หน้า 31-33) ได้แบ่งระดับความเครียดเป็น 4 ระดับคือ

ระดับที่ 1 คือความเครียดที่เกิดขึ้นตามปกติในชีวิตประจำวัน ทำให้บุคคลมีการปรับตัวโดยอัตโนมัติ และใช้พลังงานในการปรับตัวน้อยที่สุด การเดินทางในสภาพการจราจรติดขัด

ระดับที่ 2 ความเครียดในระดับอ่อน ๆ เกิดขึ้นเนื่องจากมีสิ่งคุกคามในชีวิตประจำวัน เช่น การสัมภาษณ์เพื่อเข้าทำงานจะทำให้บุคคลตื่นตัว และร่างกายเกิดปฏิกิริยาต่อต้านขึ้น

ระดับที่ 3 ความเครียดระดับปานกลาง จะปรากฏอยู่เป็นเวลานานไม่สามารถปรับตัวในเวลาอันรวดเร็วได้ เช่น การทำงานหนัก การเจ็บป่วยที่รุนแรง

ระดับที่ 4 ความเครียดระดับสูง เกิดจากสถานการณ์คุกคามยังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลล้มเหลวในการปรับตัว เช่น การขาดสมาธิในการทำงาน ความเครียดในระดับนี้เกิดขึ้นเป็นสัปดาห์ หรืออาจนานเป็นเดือน หรือเป็นปี

เจนิส (อรุณเดช จันทรงามศรี, 2542. หน้า 30 อ้างอิงจาก Janis, 1972 .pp.13-67) แบ่งระดับความเครียดออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ความเครียดระดับต่ำ เป็นความเครียดที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน และสิ้นสุดลงในชั่วขณะนั้น ๆ แค่นั่งนาฬิกาหรือครึ่งชั่วโมงเท่านั้น เกี่ยวข้องถึงสาเหตุเล็กน้อย เช่น พบอุปสรรคในการเดินทางไปทำงาน รอคอยประจำทางนาน การมาไม่ทันนัด

2. ความเครียดระดับปานกลาง เป็นความเครียดชนิดรุนแรงกว่าชนิดแรกอาจใช้เวลาเป็นชั่วโมงหรือหลายชั่วโมง เช่น ความเครียดจากการทำงานหนัก การเจ็บป่วยในรุนแรงในระดับนี้ร่างกายและจิตใจตอบสนองโดยการปรับตัวพฤติกรรม อารมณ์ และความนึกคิด

3. ความเครียดระดับสูง เป็นภาวะที่มีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรงแสดงอาการอยู่ยาวนานเป็นสัปดาห์ เป็นเดือนหรือเป็นปี เช่น การเจ็บป่วยร้ายแรง การสูญเสียอวัยวะ การล้มเหลวในการทำงาน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจอย่างเห็นได้ชัด

จากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งความเครียดได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับอาการ และวิธีการแก้ไข อาจแบ่งได้ 3 ระดับ ดังนี้

ระดับแรก เป็นภาวะจิตใจที่มีความเครียดเล็กน้อย เป็นภาวะเศรษฐกิจที่พบได้ในชีวิตประจำวัน ความเครียดระดับนี้จะไม่รบกวนการทำงาน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของร่างกาย อารมณ์และพฤติกรรมให้เห็นอย่างเด่นชัด

ระดับสอง เป็นภาวะจิตใจที่มีความเครียดในระดับปานกลาง เป็นระยะที่ร่างกายและจิตใจต้องต่อสู้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของร่างกาย ความคิด

อารมณ์พฤติกรรมและมีผลต่อการดำเนินชีวิต ความเครียดระดับนี้จะเป็นสัญญาณเตือนให้บุคคล รับผิดชอบต่อเหตุที่ทำให้เครียด หรือผ่อนคลายความเครียดลง

ระดับสาม เป็นภาวะจิตใจที่มีความเครียดมากและรุนแรง ร่างกายและจิตใจเข้าสู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของร่างกาย ความคิด อารมณ์พฤติกรรม อย่างเห็นได้ชัด การดำเนินชีวิตเสียไป ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องการการดูแลช่วยเหลือ และรักษาที่ถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ

อาการต่างๆ ของความเครียด

คูแกนและคณะ (จวีวรรณ กาพย์เกิด, 2536. หน้า 26 อ้างอิงจาก Dougan et al, 1986.pp. 191 – 198) กล่าวถึงอาการต่างๆของความเครียด โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านอารมณ์ (Mood) รู้สึกหงุดหงิดฉุนเฉียวง่าย กังวลใจ รู้สึกสับสน หลงลืมง่าย รู้สึกเศร้า เบื่อหน่าย เป็นต้น
2. ด้านอวัยวะ (Organs) เช่น หัวใจเต้นแรง หายใจถี่ กระเพาะอาหารปั่นป่วนเหวี่ยง ออกง่ายกว่าปกติ วิงเวียนศีรษะ ปากคอแห้ง ปัสสาวะบ่อย ท้องเสียหรือท้องผูกบ่อย ๆ เป็นต้น
3. ด้านกล้ามเนื้อ (Muscles) เช่น นิ้วมือสั่น เส้นกระดูก กล้ามเนื้อยึด พวดตะกุกตะกัก ขบกรามบ่อยๆ ตาพร่า ตามืด ปวดหลัง เป็นต้น
4. ด้านพฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior) เช่น ลูกลี้หลุกลน เดินตัวเกร็ง นอนไม่หลับ ตื่นแล้วยังนอนต่อรำไป ความต้องการทางเพศลดน้อยลง อุบัติเหตุเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ต้องพึ่งยาหรือไปพบแพทย์บ่อยขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ เซลเย (Selye, 1976. pp.31 – 35) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าในขณะที่เกิดความเครียดร่างกายจะมีบางอย่างเกิดขึ้น เช่นรู้สึกเมื่อยล้า ระบบทางเดินอาหารผิดปกติ ฯลฯ เนื่องจากร่างกายจะมีการหลั่งฮอร์โมนบางอย่างที่ช่วยในการปรับตัวออกมา ซึ่งเซลเยเรียกกลุ่มอาการเหล่านี้ว่าเป็นอาการของความเครียด

ผลของความเครียด

ชูติย์ ปานปรีชา (เมธาวดี สังขะมาน, 2548. หน้า 63 อ้างอิงจาก ชูติย์ ปานปรีชา, 2534. หน้า 486) กล่าวถึงผลของเครียดที่มีต่อร่างกายและจิตใจดังนี้

1. ผลเสียต่อร่างกาย ความเครียดทำให้ร่างกายเกิดความแปรปรวนและผิดปกติได้ ดังนี้

1.1 ทำให้ร่างกายอยู่ในสภาพเหมือนทำงานหนัก อ่อนเพลีย อ่อนแอ แม้จะไม่ได้
ออกทำงานเลยก็ตาม ทำให้ภูมิคุ้มกันในตัวลดลง มีโอกาสติดเชื้อโรคได้ง่าย เช่น เชื้อหวัด และเมื่อ
เป็นแล้วก็จะหายยาก

1.2 เกิดโรคต่าง ๆ ในกลุ่มที่เรียกว่าความผิดปกติทางสรีรวิทยาเนื่องจากสาเหตุทาง
จิต โรคที่พบบ่อย ๆ ในกลุ่ม คือ ปวดศีรษะโดยทั่ว ๆ ไป ปวดหลัง ปวดต้นคอ ปวดศีรษะข้างเดียว
ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดที่หัวใจตีบตัน แผลในกระเพาะและลำไส้เล็กส่วนต้น โรคในระบบ
ทางเดินอาหาร เช่น ท้องอืด อาหารไม่ย่อย หรือถ่ายอุจจาระบ่อย ๆ หอบหืด อวัยวะเพศไม่ทำงาน
หรือไม่มีความรู้สึกทางเพศ

1.3 เป็นสิว เพราะผิวหนังผลิตเคอราตินเพิ่มมากขึ้น

1.4 ผมหงอกเร็วขึ้น ผม่ว้งมากขึ้น

1.5 การใช้สารอาหารของร่างกายเปลี่ยนแปลงไปต้องการอาหารจำพวก
คาร์โบไฮเดรตหรืออาหารพวกแป้ง ผลไม้ ผัก และนมเพิ่มมากขึ้น

1.6 หัวใจทำงานหนัก เต้นแรงและเร็วจึงรู้สึกใจสั่น เกิดการอุดตันของหลอดเลือด
หัวใจ ทำให้กล้ามเนื้อขาดเลือด เกิดอาการหัวใจวายตายได้

1.7 แก่เร็ว แก่ก่อนวัย และอายุสั้น

2. ผลเสียต่อจิตใจ และชีวิตความเป็นอยู่แปรปรวน เกิดความผิดปกติดังนี้

2.1 ชีวิตไม่มีความสุข ไม่เบิกบาน หงุดหงิดง่าย รำคาญ ใจน้อย อารมณ์เสีย
หมกมุ่น ครุ่นคิดอยู่ตลอดเวลา

2.2 นอนไม่หลับ คิดฟุ้งซ่าน ไม่สามารถหาข้อสรุปและหยุดความคิดได้

2.3 เป็นโรคจิตหรือโรคประสาท ไม่สามารถปรับตัวได้

2.4 เกิดความกลัวสุดขีด และหมดอาลัยตายอยากจากสถานการณ์ที่ก่อให้เกิด
ความเครียดโดยฉับพลัน

2.5 ติดสุราและยาเสพติด เพราะไม่รู้จักรับมือหรือบริหารจัดการความเครียดได้ถูกต้อง

2.6 อุบัติเหตุเนื่องจากร่างกายอ่อนเพลีย จิตใจหมกมุ่นครุ่นคิด ใจลอยเสียสมาธิ
การตัดสินใจในลำช้าหรือผิดพลาดได้

2.7 การฆ่าตัวตายหรือฆ่าผู้อื่น

2.8 ครอบครัวยังไม่มีความสุข ทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว

2.9 การหย่าร้าง ในระยะหลังพบว่าอันตรายหย่าร้างเพิ่มมากขึ้นเนื่องจาก
ความเครียดของทั้งสองฝ่าย

2.10 นิสัยเปลี่ยนแปลง เช่น สมองหรือจิตใจ ทานอาหารน้อยลงหรือเพิ่มมากขึ้น เล่นการพนัน ออกเที่ยวเตร่

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า อาการของความเครียดมี 2 ประการดังนี้ คือ

1. อาการด้านร่างกาย เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ใจสั่น ความดันโลหิตสูง ปวดศีรษะ ชาติตามแขน ขา และส่วนอื่น ๆ ในร่างกาย กล้ามเนื้อกระตุก พุดตะกุกตะกัก เหงื่อออกง่ายกว่าปกติ
2. อาการด้านอารมณ์ เช่น ความรู้สึกหงุดหงิด จุกจิกง่าย ใจน้อย รู้สึกวิตกกังวล สับสน หลงลืมง่าย เบื่อหน่าย เป็นต้น

เมื่อมีอาการของความเครียดแล้วก็จะส่งผลดังนี้

1. ร่างกายจะมีความตึงเครียดของกล้ามเนื้อ ใจสั่น มือสั่น เหงื่อออกบริเวณฝ่ามือ ม่านตาขยาย อ่อนเพลีย ซึ่พจรเต้นเร็ว บัสสวะบ่อย แน่นหน้าอก เป็นต้น
2. ไม่สบายใจ กระวนกระวาย หดหู่ ชาติสมาธิ นอนไม่หลับ
3. เกิดโรคภัยต่าง ๆ
4. ส่งผลต่อความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงาน

จากผลของความเครียดสรุปได้ว่า บุคคลทุกคนสามารถทนต่อความเครียดได้ในระดับหนึ่งถ้ามีความเครียดมาก และเป็นอยู่นานๆ จะเกิดผลเสียต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิตและการดำเนินชีวิต สำหรับผลเสียต่อสุขภาพ ได้แก่ ทำให้ร่างกายอ่อนแอเสมือนทำงานหนัก ปวดศีรษะ ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดหัวใจตีบตัน ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด เป็นแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ต้น ท้องอืด อาหารไม่ย่อย หอบหืด หมดความรู้สึกทางเพศ มีสิ่วมากขึ้น ผมหงอกเร็วและผมร่วงมากขึ้น ร่างกายใช้คาร์โบไฮเดรต วิตามินและแร่ธาตุเพิ่มขึ้น ต่อมหมวกไตผลิตฮอร์โมนอะดรีนาลินและคอร์ติโซนเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีอาการใจสั่น ซึ่พจรเต้นเร็ว เม็ดเลือดตกตะกอนเกาะตามผนังหลอดเลือด มีอายุแก่เกินวัย อายุสั้น ส่วนผลเสียต่อสุขภาพจิตและการดำเนินชีวิต ได้แก่ ทำให้ชีวิตไม่มีความสุข นอนไม่หลับ เป็นโรคจิตหรือโรคประสาท เกิดความกลัวสุดขีดและหมดอาลัยตายอยาก ติดสุราและยาเสพติด เกิดอุบัติเหตุได้บ่อย ฆ่าตัวตาย ทำร้ายผู้อื่น ครอบครั้วไม่มีความสุข เกิดการหย่าร้าง สมองหรือจิตใจ บางรายชอบเที่ยวเตร่ ติดการพนัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าความเครียดมีสัมพันธภาพกับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) เนื่องจากบุคคลเมื่อเกิดความเครียดในระดับสูง ความเครียดจะไปขัดขวางไม่ให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) นอกจากนี้ยังพบว่า บุคลิกภาพมีความสัมพันธ์กับความเครียด ดังเช่น แฮร์ส (เมธาวดี สังขะมาน,2548. หน้า 79 อ้างอิงจาก House,1974.pp.17 – 27) ได้ศึกษาเรื่องความเครียดจากการปฏิบัติงานที่มีผลต่อการเกิดโรคหัวใจ คนงานอเมริกันผิวขาว โดยศึกษาตัวแบบที่ก่อให้เกิดความเครียดอันเป็นสาเหตุของโรคหัวใจ พบว่า คนงานที่มีบุคลิกภาพแบบก้าวร้าว มีความทะเยอทะยานสูง ชอบการแข่งขัน ใจร้อน รับผิดชอบ เร่งรีบ ทำงานให้ทันเวลาที่ขีดเส้นตายเอาไว้ลักษณะบุคลิกภาพต่างๆ ดังกล่าว ที่ก่อให้เกิดความเครียดสูง และมีผลต่อการเกิดโรคหัวใจอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ โรเจอร์ส (วนิดา รัตนมงคล, 2542. หน้า 39 อ้างอิงจาก Rogers,1991. pp.486 – 497) ได้ศึกษาค้นคว้าและลงมือทำการวิจัยเกี่ยวกับความเครียดในการทำงาน พบว่า ที่คนเรามีความเครียดหรือไม่นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางประชากร เช่น อายุ การศึกษา และไม่ได้ขึ้นอยู่กับประเภทหรือหน่วยงานที่บุคคลทำงานอยู่ด้วย โรเจอร์สให้ข้อคิดว่า ความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับความเครียดที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ๆ เช่นบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขา ลักษณะของชีวิตส่วนตัวบางอย่างนอกเหนือจากชีวิตการงาน เช่น ชีวิตครอบครัว ฐานะการเงิน ฟอนตานา และอะเบาซีรี (วนิดา รัตนมงคล, 2542. หน้า40 อ้างอิงจาก Fontana & Abouserie, 1993. pp.261-270) ได้ทำการศึกษาระดับความเครียดของครูกับบุคลิกภาพของครูด้านการแสดงตัว-เก็บตัว ลักษณะอาการทางประสาท และลักษณะอาการทางจิต ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเครียดของครูกับบุคลิกภาพของครูพบว่า ความเครียดกับลักษณะอาการทางประสาทและลักษณะอาการทางจิต มีความสัมพันธ์กันทางบวก ส่วนความเครียดกับบุคลิกภาพแสดงตัว มีความสัมพันธ์กันทางลบ และเมื่อวิเคราะห์โดยใช้การถดถอยแบบพหุคูณพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว ลักษณะอาการทางประสาท สามารถใช้เป็นตัวทำนายระดับความเครียดได้ดีที่สุด อรัญญา จรัสสุริยงค์ (2539) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับระดับความเครียด ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่ศึกษา มีความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของบุคลากร คือ บุคลิกภาพ อรรถนพ ธนอมวงศ์ (2539) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อพนักงานบริษัทน้ำอัดลม ผลการวิจัยพบว่า พนักงานที่มีบุคลิกภาพแบบ A มีความเครียดด้านร่างกาย ด้านความคิดและโดยรวมมากกว่าพนักงานที่มีบุคลิกภาพแบบ B อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นีนลารา จินารา (2541. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า บุคลิกภาพของนักเรียนในด้านการปรับตัวได้ไม่ดี มีความเครียดสูงกว่านักเรียนที่มีการปรับตัวได้ดี กาญจน์ โชติชัยวิวงศ์กุล (2547. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับความเครียดของนักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 1 คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาแพทย์ที่มีบุคลิกภาพแบบ A มีความเครียดมากกว่านักศึกษาแพทย์ที่มีบุคลิกภาพแบบ B วรณรักษ์ อุดระภิญโญ (2544. หน้า 65) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และการทำงานกับความเครียดของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพและปัจจัยด้านการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงพหุคูณกับความเครียดของผู้สื่อข่าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รังสิมา หอมเศรษฐี (2542. หน้า 80) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพจิตของพนักงานที่ถูกลดค่าตอบแทน ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพเข้มแข็งอดทนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเผชิญภาวะเครียดด้านมุ่งแก้ไขอารมณ์ที่เป็นทุกข์ เทพวัลย์ สุชาติ (2530. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเครียดของนักสังคมสงเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเครียดของนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ บุคลิกภาพ มีความทะเยอทะยาน ชอบการแข่งขันใจร้อน รับผิดชอบ การทำงานต้องให้ทันกับเวลา อรวิรุ์ กิริติเสถียร (2534. หน้า 130 – 136) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการอยู่เป็นโสดของสตรี ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพแสดงตัว – เก็บตัว มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการอยู่เป็นโสดของสตรีทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ชุมพรศรี ฉัตรปิยานนท์ (2538. หน้า 61-63) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความเครียดของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพแบบเก็บตัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความเครียดของครูในโรงเรียนมัธยม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พิษิดา ตัญญูบุตร (2544. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของวัยรุ่นตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่ร่วมทำนายความเข้มแข็งของวัยรุ่นตอนต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าอัตมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับความเครียด ดังเช่น สมส่วน พงศ์เจริญ (2544. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์ ประสบการณ์การทำงาน และบรรยากาศองค์กรกับความเครียดของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลชุมชน พบว่าอัตมโนทัศน์สามารถทำนายความเครียดของพยาบาลวิชาชีพ นवलปรางค์ จำปาศรี (2544. หน้า 88) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมพฤติกรรม การเผชิญความเครียดของหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชนตามทฤษฎีการพยาบาลของ

นิวแมน ผลการวิจัยพบว่า อັตมโนทัศน์ กับพฤติกรรมการเผชิญความเครียดของหัวหน้ากลุ่มงาน
 การพยาบาล พบว่าสามารถร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการเผชิญความเครียดของหัวหน้ากลุ่มงาน
 พยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราภรณ์ จันทร์คำ
 อ้าย (2544.หน้า 63) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมกับ
 ความเครียดในงานของหัวหน้าหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลชุมชนตามทฤษฎีการพยาบาลของนิวแมน
 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรอັตมโนทัศน์ เป็นตัวแปรเดียวที่สามารถพยากรณ์ความเครียดในงาน
 ของหัวหน้าหอผู้ป่วยได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) รังรอง งามศิริ (2540) ได้ทำการศึกษา
 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่มีผลต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้น
 มัธยมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความวิตกกังวล
 ในการสอบ คือ อັตมโนทัศน์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คอบเพอร์สมิท
 (ธีระ มูลธิยะ, 2530. หน้า 16 อ้างอิงจาก Copersmith, 1959) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
 อັตมโนทัศน์กับความวิตกกังวล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 และ 6 จำนวน 102 คน
 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในด้านดีจะมีความวิตกกังวลน้อยกว่า
 นักเรียนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในด้านไม่ดีและนักเรียนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง
 ในด้านดีจะเป็นที่นิยมของคนทั่วไป จุมพล พูลภัทรชีวิน (พิสิทธิ์ บุญมาก, 2533. หน้า 38 อ้างอิง
 จาก จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2515) ได้ทำการศึกษาเรื่องมโนภาพแห่งตนกับความวิตกกังวล
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใน จังหวัดนครปฐมและเพชรบุรี พบว่า นักเรียนที่มีมโนภาพ
 แห่งตนสูงจะมีความวิตกกังวลต่ำ และนักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนต่ำจะมีความวิตกกังวลสูง
 ซึ่งสอดคล้องกับ เพียรดี เหล่าสุวรรณ (2527) ได้ศึกษามโนภาพแห่งตน ความวิตกกังวลในการฝึก
 ปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2,3 และ 4
 โรงพยาบาลรามาริบดี มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า นักศึกษาที่มีมโนภาพแห่งตนสูงมีแนวโน้ม
 ความวิตกกังวลในการฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยต่ำและนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2,3 และ 4
 มีความวิตกกังวลในการฝึกงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเครียดสรุปได้ว่า ความเครียด
 เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) อีกทั้งมีความสัมพันธ์
 กับบุคลิกภาพ และอັตมโนทัศน์

ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ (Responsibility) มีความหมายหลายนัย เช่น นัยแรก อธิบายว่าเป็นหน้าที่ประจำของแต่ละบุคคลเมื่อรับมอบหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง อีกนัยหนึ่งให้ ความหมาย ไว้ว่าเป็นการปฏิบัติงานและหน้าที่โดยเฉพาะซึ่งได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ตามความสามารถของตน กูด (ทวี ทิวาพัฒน์, 2547 .หน้า 57 อ้างอิงจาก Good, 1973.p.498) แต่ ลอช (ทวี ทิวาพัฒน์, 2547. หน้า 57 อ้างอิงจาก Lawshe ,1966. p. 143) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบว่าเท่ากับการเป็นการค้นหา อุปนิสัยอารมณ์ของบุคคลว่ามีความรอบคอบ รับผิดชอบ และเป็นที่น่าพอใจได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับ ฟลิปโป (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546. หน้า 21 อ้างอิงจาก Flippo, 1966. p.122) ให้ความหมายว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็งนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพันหน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์ และ ดิคคินสัน (เมธยา คุณไทยสงค์, 2546. หน้า 22 อ้างอิงจาก Dickinson, 1987. pp. 9-11) กล่าวว่า ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถตัดสินใจในกระบวนการเรียนของตนเองได้ เช่น การตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ การเลือกและการใช้วัสดุอุปกรณ์ การเรียน การแบ่งเวลาเรียน การประเมินผลการเรียน การเลือกทำกิจกรรม การเลือกพบบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ การเข้าร่วมกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งอาจจะเป็นการตัดสินใจในพฤติกรรมดังกล่าวเพียงบางส่วนหรือเป็นพฤติกรรมทั้งหมดก็ได้ ไชยรัตน์ ปราณี (2531. หน้า 53) ได้กล่าวว่า บุคคลที่รู้จักหน้าที่ของตนที่ต้องรับผิดชอบ ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และรู้จักเสียสละให้กับสังคม หรือ ส่วนรวม ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไปไม่ว่าผลการกระทำจะเป็นเช่นไร ก็พร้อมที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น กรมวิชาการ (2533. หน้า 25) ให้ความหมายว่า เป็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียรและละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งที่จะพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2540. หน้า 96) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง ความใส่ใจ ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานด้วยความรู้สึกผูกพัน มีความพากเพียร และละเอียดรอบคอบ โดยแสดงออกในรูปของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจนเป็นผลสำเร็จด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง เอาใจใส่ ขยันหมั่นเพียร อดทนต่ออุปสรรค มีการติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2541. หน้า 22) ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน การพยายามทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเต็มความสามารถด้วยความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการ

ปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น จันทร พวงยอด (2543. หน้า 3) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียนที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของโรงเรียน การปฏิบัติตนในการเรียน และการยอมรับผลการกระทำของตนเอง เมธยา คุณไทย สงค์ (2546. หน้า 22) ให้ความหมายว่า ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน พากเพียร พยายาม ละเอียดยรอบคอบ มีความสำนึกในหน้าที่ของตนเองและส่วนรวม และยอมรับผลการกระทำด้วยความเต็มใจ เพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น จนบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดยรอบคอบ มีความสำนึกในหน้าที่ของตนเองและส่วนรวม และยอมรับผลการกระทำที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียด้วยความเต็มใจ เพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีและพัฒนาขึ้น จนบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

ความสำคัญของความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของประชาชน ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคม และต่อการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ดังที่ จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2521. หน้า 28) ได้กล่าวว่าความรู้สึกรับผิดชอบเป็นลักษณะของพลเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากความมีวินัยในสังคม ความเอื้อเฟื้อ และความเกรงใจ ซึ่งลักษณะความเป็นพลเมืองดีนี้ก็คือ นิสัยและการกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ของศาสนา กฎหมายบ้านเมือง รวมถึงลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เนื่องจากความรู้สึกรับผิดชอบนี้เป็นลักษณะนิสัยและเจตคติของบุคคล เป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตน และมีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งการเป็นคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่นี้ เป็นลักษณะที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่นสงบสุขและยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย ความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคม

การที่บุคคลมีความรับผิดชอบนั้น ก่อให้เกิดผลดี หลายประการ ได้แก่

1. ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้อื่น
2. การงานสำเร็จเรียบร้อยได้ผลดี
3. เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องครบถ้วน
4. เกิดความมั่นคงในสังคมและชาติ
5. สังคมและชาติสามารถพัฒนาไปสู่ความเจริญได้รวดเร็ว
6. มีความสะอาดสงบสุขและร่มเย็นเป็นสุขเกิดขึ้นในสังคมและชาติ

มธุรส ยอดแสง (2542. หน้า 18) กล่าวว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบ คือ บุคคลที่รู้จักหน้าที่ของตนเองและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม รู้ถึงบทบาท ฐานะของตน และเลือกตัดสินใจในการดำรงตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้เป็นอย่างดี เมธยา คุณไทย์สงค์ (2546. หน้า 23) กล่าวว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบ คือ บุคคลที่รู้จักหน้าที่ของตนเองปฏิบัติหน้าที่ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการทำงาน ทำงานอย่างแข็งขันและตั้งใจพากเพียรพยายามทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย ชี้อิสต์ยัสสุจรีตและตรงต่อเวลา

จึงสรุปได้ว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบ คือ เป็นบุคคลที่รู้จักหน้าที่การงานของตนที่ปฏิบัติอยู่ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นด้านดีและด้านไม่ดี เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงพัฒนาในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

นักวิจัย และนักการศึกษาหลายท่าน ได้แบ่ง ประเภทของความรับผิดชอบแตกต่างกันออกไปแต่ก็พอสรุปได้ถึงความรับผิดชอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม โดย ไชยรัตน์ ปราณี (เมธยา คุณไทย์สงค์, 2546. หน้า 28. อ้างอิงจาก ไชยรัตน์ ปราณี, 2531. หน้า 54-56) ได้แบ่งความรับผิดชอบได้ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะต้องดำรงให้อยู่ในฐานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้จักว่าอะไรผิด อะไรถูกยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งทางที่เป็นผลดี และผลเสีย เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในตนเองย่อมจะไตร่ตรองดูให้รอบคอบก่อนว่า สิ่งที่ทำนั้นกระทำลงไปนั้นมีผลเสียหรือไม่ และจะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลดีเท่านั้น

2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับและส่วนรวมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผูกพันกันอย่างใกล้ชิดกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กๆ จนถึงสังคมขนาดใหญ่

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม บุคคลทุกคนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมที่เล็กที่สุด คือครอบครัว จนถึงสังคมระดับใหญ่ คือ ประเทศชาติ การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสังคมบ้าง ไม่มากก็น้อย บุคคลทุกคนต้องมีภาระที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคม ดังต่อไปนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่

- 2.1.1 ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
- 2.1.2 รักษาทรัพย์สินสมบัติของสังคม
- 2.1.3 ช่วยเหลือผู้อื่น
- 2.2 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่
 - 2.2.1 เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง
 - 2.2.2 ช่วยเหลืองานบ้าน
 - 2.2.3 รักษาชื่อเสียงของครอบครัว
- 2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู อาจารย์ ได้แก่
 - 2.3.1 ตั้งใจเล่าเรียน
 - 2.3.2 เชื่อฟังครู อาจารย์
 - 2.3.3 ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
 - 2.3.4 รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
- 2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่
 - 2.4.1 ช่วยตักเตือนแนะนำเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 2.4.2 ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสม
 - 2.4.3 ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด
 - 2.4.4 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ เพ็ชรินทร์ ปฐมวนิชกะ (ทวี ทิวาพัฒน์, 2547. หน้า 62 อ้างอิงจาก เพ็ชรินทร์ ปฐมวนิชกะ, 2535. หน้า 11) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของความรับผิดชอบของนักเรียนสรุปได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมให้ลุล่วงได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพทันตามกำหนดเวลา ซึ่งในที่นี้อาจรวมถึงความรับผิดชอบต่อการศึกษเล่าเรียนด้วย ในส่วนนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับนักเรียน หมายถึง การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร ละเลียดลออ รอบคอบ อดทน ซื่อสัตย์และมีระเบียบวินัย
2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัว ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

3. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา มีลักษณะเกี่ยวข้องกับนักเรียนเช่นเดียวกับข้อที่ 1 หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์เกียรติยศ และชื่อเสียง ตลอดจนสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้สถานศึกษา

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีผลต่อส่วนรวม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมรวมทั้งชักจูงให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามกิจกรรมเพื่อความผาสุกของสังคม

เพชรินทร์ ปฐมวนิชกะ (ทวี ทิวาพัฒน์, 2547.หน้า 62 อ้างอิงจาก เพชรินทร์ ปฐมวนิชกะ, 2535.หน้า 20) ได้กำหนดประเภทความรับผิดชอบให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับเด็กนักเรียน โดยเน้นความรับผิดชอบ 2 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยแยกเป็นข้อย่อย 9 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่

- 1.1 การรักษาความสะอาดของร่างกาย และรู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัย
- 1.2 การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน/ ใฝ่หาความรู้
- 1.3 ตรงต่อเวลา/ทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จทันกำหนดเวลา
- 1.4 การปฏิบัติตนเรียบร้อย/ไม่ทำชั่ว
- 1.5 การยอมรับผลที่ตนเองเป็นผู้กระทำ/มีความซื่อสัตย์

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่

- 2.1 เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา
- 2.2 ช่วยเหลือทำงานบ้านตามเหมาะสม
- 2.3 ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว
- 2.4 ช่วยรักษาชื่อเสียงของครอบครัว

จากประเภทของความรับผิดชอบสรุปได้ว่า บุคคลที่จะมีความรับผิดชอบนั้นต้องเริ่มต้นจากการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต้องมีการยอมรับการกระทำของตนเองกับผลการกระทำที่เกิดขึ้นทั้งในด้านที่ดีและด้านที่ไม่ดีโดยไม่โยนความผิดให้กับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถที่จะมีความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวมเมื่อบุคคลนั้นได้อยู่ในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใดก็ตาม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) เพราะว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงจะทำให้บุคคลนั้นจะมีความมุ่งมั่นที่จะกระทำให้สำเร็จแล้วยอมต้องการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเป็นการกระตุ้นให้บุคคลนั้นมี

ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ดังเช่น งานวิจัยของ เมธยา คุณไทยสงค์ (2546. หน้า 65) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธาวดี สังขะมาน (2548. หน้า 89) ได้ศึกษาตัวแปรคัดสรรที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านความรับผิดชอบเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ น้ำฝน ประทุมชัย (2548. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจิตลักษณะบางประการที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรด้านความรับผิดชอบเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเช่นเดียวกับ งานวิจัยของ สมใจ จุฑาผาด (2549. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ตัวแปรด้านความรับผิดชอบเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ดังเช่น งานวิจัยของ กอรัณ (มธุรส ยอดแสง, 2542. หน้า 52 อ้างอิงจาก Gordon, 2004. p.157) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและการพัฒนาความรับผิดชอบทางสังคม เพื่อหาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของความรับผิดชอบทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสามารถทำนายความเป็นจริยธรรมทางสังคมที่มีต่อความรับผิดชอบทางสังคมได้ เรดเก้ (จันทรา พวงยอด, 2543 .หน้า 68 อ้างอิงจาก Radke, 1946. p. 369) พบว่าบุตรจากครอบครัวที่พ่อแม่ยอมรับจะมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง เป็นที่ยอมรับของสังคม ให้ความร่วมมือกับเพื่อนฝูง ไว้วางใจตนเอง และมีความรับผิดชอบสูง เฮอร์ล็อก (จันทรา พวงยอด, 2543. หน้า 70 อ้างอิงจาก Herlock, 1978. p. 661) ได้ศึกษาพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยและแบบอัตตาธิปไตย พบว่า ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เห็นความสำคัญของเด็กจะทำให้เขามีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถเผชิญชีวิตด้วยความมั่นใจในตนเอง รู้จักรับผิดชอบ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย ทำให้เด็กขาดความรับผิดชอบเพราะไม่เคยตัดสินใจด้วยตนเอง ชูศรี หลักเพชร (2517.หน้า 101) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อมั่นในตนเองและคุณธรรมแห่งพลเมืองดี

ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 350 คน พบว่า เด็กที่ได้รับการอบรม
 เลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบสูงกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบอื่น สมศักดิ์ ชินพันธ์
 (2523. หน้า 74) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียนกับความรู้สึกรับผิดชอบ พบว่า
 นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยจะมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่มี
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว (2526. หน้า 54) ศึกษาความสัมพันธ์ของครูกับ
 นักเรียนในชั้นเรียนกับความรู้สึกรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี
 ที่ 2 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 634 คน พบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย
 และแบบอัตตาธิปไตย มีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบปล่อยปละ
 ละเลย รุ่งทิวา กัณหาทิพย์ (2543. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการอบรมเลี้ยงดู ต่อ
 พฤติกรรมความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรม
 เลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีพฤติกรรม ความรับผิดชอบโดยภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมาก
 คือ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา และความรับผิดชอบต่อสังคม
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทวี ทิวาพัฒน์ (2547. หน้า 97) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีต่อความ
 รับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู
 ที่แตกต่างกัน มีความรับผิดชอบต่อการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ
 ศิรินันท์ วรรัตนกิจ (2545. หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการ
 กับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัด
 สุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์
 กับความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ดังเช่น งานวิจัยของ
 อังคนา ถิรศิลาเวช (2548. หน้า 89) ได้ศึกษาจิตลักษณะและปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กับ
 ความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่ทำนาย
 ความรับผิดชอบต่อการเรียนคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ วิสัย วิมลรัตน์ (2534. หน้า 17) ได้
 ทำการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการทำนายความรับผิดชอบในการเล่าเรียนของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2532 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความสัมพันธ์
 ทางบวกกับความรับผิดชอบในการเล่าเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติ จงจิตร ศิริทรัพย์นันท์ (2538. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบ
 ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มี

ความรับผิดชอบในการเรียนคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ศิริพรรณ เหมรังคะ (2542. หน้าบทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความรับผิดชอบของนักเรียนมัธยมศึกษา: ศึกษาเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษากลุ่มโรงเรียนกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มที่4 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน คือ ปัจจัยด้านครอบครัวนักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกันและมีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความรับผิดชอบของนักเรียน ปัจจัยด้านทางจิตใจ นักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงด้วย และ วะวีพร บำรุงผล (2548. หน้า บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวพยากรณ์ที่ดีของความรับผิดชอบของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ดังเช่น งานวิจัยของ วิไลวรรณ ตั้งสกุล (2546. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตสังคมที่เกี่ยวกับความมุ่งรับผิดชอบครอบครัวของนักศึกษาชายสายพาณิชยการ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักศึกษาชาย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู และลักษณะมุ่งอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ สมวาสนา ธนเมธิกุล (2546. หน้า บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องจิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับผิดชอบของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรทำนายสำคัญของพฤติกรรมรับผิดชอบ ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคต และ สุภาสิณี พุ่มเนียม (2546. หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีสภาพแวดล้อมคือ การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลมาก เป็นผู้มีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มากและนักเรียนที่มีจิตลักษณะเดิมคือ มีการมุ่งอนาคตมาก จะเป็นผู้มีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก นอกจากนี้ ยังพบว่า บุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ ดังเช่นงานวิจัยของ กมลวิทย์ วันวิชัย (2545. หน้า 80) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ บุคลิกภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดู แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การมุ่งอนาคต และบุคลิกภาพ

ตอนที่ 3 ลักษณะรูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ซึ่งสามารถอธิบายอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยอธิบายได้ตามตาราง 1

ตาราง 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับตัวแปรเกณฑ์

ตัวแปรพยากรณ์	ตัวแปรเกณฑ์	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
การอบรมเลี้ยงดู	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	มธุรส วีระกำแหง(2515) มาริสา รัฐปัติย์ (2532) อารี เพชรผุด (2526) ดวงพร พันธุ์พิทักษ์ (2548) เมธาวดี สังฆะมาน (2548)
การอบรมเลี้ยงดู	อัตมโนทัศน์	Oluwu (1983) Litosky & Dusek (1985) Thomas & McClusky (1992) เกสร จั๋มปัน(2532) กิงเพชร ชนะชัยวิบูลวัฒน์ (2534) วรพงษ์ นันทลักษณ์ (2537) คณิต ฤทธิรอด (2537) พรรณวดี จันทรา(2544) ศิริวัฒน์ สาพุทธา(2545) กันต์ฤทัย คลังพหล (2546)
การมุ่งอนาคต	อัตมโนทัศน์	ดรุณี ขอเจริญ (2546)
บุคลิกภาพ	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	กิติมา ทองประกอบ (2532) ชุติกร ธนาวิวัฒนากร (2541) สมศักดิ์ มินคร(2544) ศรินทิพย์ พงษ์ศาสด (2546)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปรพยากรณ์	ตัวแปรเกณฑ์	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
อัตมโนทัศน์	ความเครียด	รังรอง งามศิริ(2540) ชีระ มุลธิยะ (2530) เพียรดี เหล่าสุวรรณ (2527) สมส่วน พงศ์เจริญ (2544) นวลปรางค์ จำปาศรี(2544) จิราภรณ์ จันทร์คำอ้าย(2544)
บุคลิกภาพ	ความเครียด	House (1974) Roger (1991) Fontana & Abouserie (1993) เทพวัลย์ สุชาติ(2530) อรวีร์ กীরติเสถียร (2534) ชุมพรศรี ฉัตรปยานนท์ (2538) อรัญญา จรัสสุริยงค์ (2539) อรรณพ ถนอมวงศ์ (2539) นีลนารา จินารา (2541) รังสิมา หอมเศรษฐี(2542) พิชิตา ตัญญ บุตร(2544) วรรณรักษ์ อุดระภิญโญ (2544) กาญจน์ โชติชัยวิวงศ์กุล (2547)
การอบรมเลี้ยงดู	การมุ่งอนาคต	เพ็ญแข ประจันปัจจันิก (2520) ดวงเดือน พันธุ์มนาวิน, อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอย (2529) สุนิสา สิริวิพันธ์(2541) อัมพร วงศ์ใหญ่ (2542) อัญชลี สุดเสน่ห์ (2548)
บุคลิกภาพ	การมุ่งอนาคต	ปิยกาญจน์ กิจอุดมทรัพย์(2540) พรทิพย์ เจนจรรย์านนท์(2542) เนตรชนก พุ่มพวง(2546)
การอบรมเลี้ยงดู	ความรับผิดชอบ	Radke (1946) Herlock (1978) Gordon (2004) ชูศรี หลักเพชร(2517) สมศักดิ์ ชินพันธ์(2523) สมาลี วงศ์ปลูกแก้ว(2526) ศิริพรรณ เหมรังคะ (2542) รุ่งทิวา กัณหาทิพย์(2543) ศิรินันท์ วรรณกิจ(2545) ทวี ทิวาพัฒน์ (2547)
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	อัตมโนทัศน์	Wu (1998) กันต์ฤทัย คลังพหล(2546)

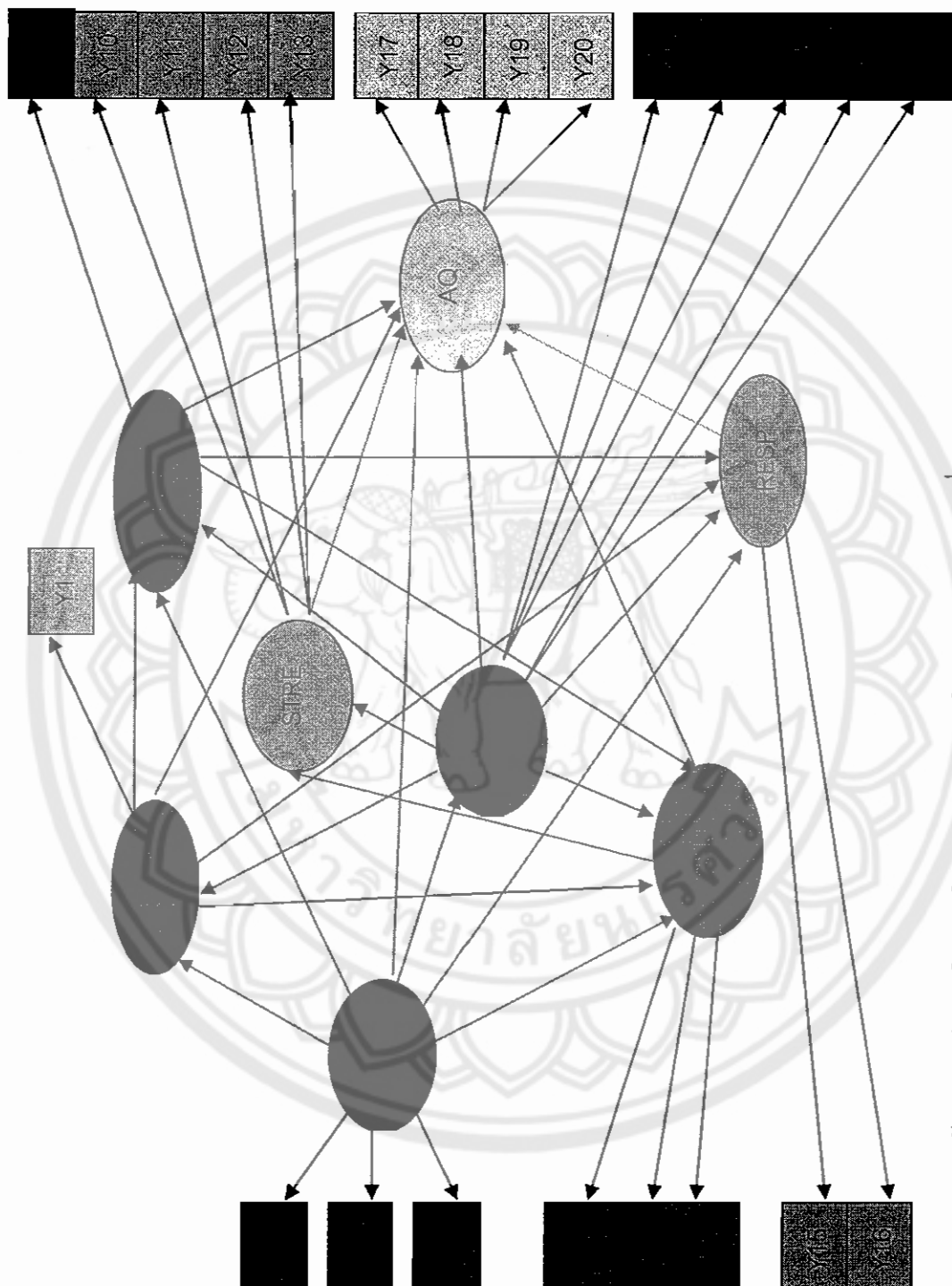
ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปรพหุาภรณ์	ตัวแปรเกณท์	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	ความรับผิดชอบ	วิสัย วิมลรัตน์(2534) จงจิตร ศิริทรัพย์นันท์ (2538) ศิริพรรณ เหมรังคะ (2542) ศิรินันท์ วรรณกิจ(2545)วรีพร บำรุงผล (2548) อังคณา ธิรศิลาเวช (2548)
การอบรมเลี้ยงดู	บุคลิกภาพ	วินิจ เกตุขำ(2535) Symond(1993) นงลักษณ์ เขียนงาม(2547) กนกวรรณ โกนาคม (2547)
การมุ่งอนาคต	ความรับผิดชอบ	วิไลวรรณ ตั้งสกุล(2546) สมวาสนา ธนเมธีกุล (2546) สุภาสินี พุ่มเนียม(2546)
การอบรมเลี้ยงดู	ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	เกษร ภูมิดี (2546) เมธาวดี สังขะมาน (2548) ดวงพร พันธุ์พิทักษ์ (2548)
บุคลิกภาพ	อัตมโนทัศน์	อัญชลี สุดเสน่ห์ (2548)
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	การมุ่งอนาคต	Raynor (1978) พรทิพย์ เจนจรรย์นันท์ (2542) อำพวรรณ โปร่งจิต (2545) เนตรชนก พุ่มพวง (2546) อัญชลี สุดเสน่ห์ (2548)
อัตมโนทัศน์	ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	เมธาวดี สังขะมาน (2548)
บุคลิกภาพ	ความรับผิดชอบ	กมลวัฒน์ วันวิชัย (2545)
การมุ่งอนาคต	ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	เมธยา คุณไทยสงค์ (2546) น้ำฝน ประทุมชัย(2548) สมใจ จุฑาผาด (2549)
ความเครียด	ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	เมธาวดี สังขะมาน (2548)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปรพยากรณ์	ตัวแปรเกณฑ์	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
บุคลิกภาพ	ความสามารถในการ เผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	พัชรพร วีรสิทธิ์ (2546) เกษร ภูมิดี (2546) วินัส ภักดินรา (2546)
ความรับผิดชอบ	ความสามารถในการ เผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค	เมธยา คุณไทยสงค์ (2546) เมธาวดี สังขะ มาน(2548) น้ำฝน ประทุมชัย(2548) สมใจ จุฑาผาด(2549)

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดรูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค(AQ) ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพ 6

ภาพ 5 แสดงลักษณะรูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญ
และฝ่าฟันอุปสรรค (AQ)

จากภาพ 6 เป็นลักษณะรูปแบบเชิงสมมุติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) เมื่อ สัญลักษณ์ต่างๆมีความหมายดังนี้

ตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝงภายนอก

CARE	หมายถึง	การอบรมเลี้ยงดู
------	---------	-----------------

ตัวแปรแฝงภายใน

MOTI	หมายถึง	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
SELF	หมายถึง	อัตมโนทัศน์
PER	หมายถึง	บุคลิกภาพ
STRE	หมายถึง	ความเครียด
RESP	หมายถึง	ความรับผิดชอบ
FUT	หมายถึง	การมองอนาคต
AQ	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค

ตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปรสังเกตได้ภายนอก

X1	หมายถึง	การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
X2	หมายถึง	การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
X3	หมายถึง	การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

ตัวแปรสังเกตได้ภายใน

Y1	หมายถึง	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
Y2	หมายถึง	การเรียนรู้
Y3	หมายถึง	อารมณ์
Y4	หมายถึง	ความสัมพันธ์
Y5	หมายถึง	ความหวั่นไหว
Y6	หมายถึง	การแสดงออก
Y7	หมายถึง	ความเปิดกว้าง
Y8	หมายถึง	การยอมรับผู้อื่น
Y9	หมายถึง	การมีสติ
Y10	หมายถึง	ความวิตกกังวล

ตัวแปรสังเกตได้ภายใน

- Y11 หมายถึง ความซึมเศร้า
- Y12 หมายถึง ความหงุดหงิด
- Y13 หมายถึง ลักษณะอาการที่เกิดกับร่างกาย
- Y14 หมายถึง การมุ่งอนาคต
- Y15 หมายถึง ความรับผิดชอบต่อตนเอง
- Y16 หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม
- Y17 หมายถึง การควบคุมอุปสรรค
- Y18 หมายถึง การนำตนเองเข้าไปแก้ไขอุปสรรค
- Y19 หมายถึง การรับรู้ถึงระดับของอุปสรรค
- Y20 หมายถึง อดทนต่ออุปสรรค

